

Mareko Yesuhât Den Pat Âlepņe Marekoņe kulemguop.

Yoaneņe âi topņe kalop.

(Mataio 3:1-12 Luka 3:1-9,15-17 Yoane 1:19-28)

¹ Anitâhât nanņe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepņe yakât topņe ya yuwu. ² Poropete âlâ, kutņe Yesaia sâġ, Anitâņe yuwu sâġ ekumu kulemguop.

“Anitâņe nanņe yuwu sâġ ekuop. “Nine hoņ bawa âlâ ekum hâņgângumune kulet sâġ ari mâġâp meņgihiwuap.” Yawu sâġ nanņe ekuop.”

³ Yawu sâġmâġ torokatmâ mâġâp mewangiwuap yâkât yuwu sâop.

“Lok ki manmaiâņgen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâġ ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâġâp ya mem piġiņet. Otmu mâġâp mewangiņet. Otmu uk sâġ huruņ sâġ, pumņe lauņe yamâ kum kilikmâ mem ârândâņ merândâņ tuhujetâ ya talâk.”

Yawu sâġ ekyongop.” Yesaianę den yawu kulemguop tap yakât bulâņe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁴ Yoaneņe lohimbi toen katyekbe sâġ yakât topņe katmâ yahatmâ lok ki manmaiâņgen ari manop. Yaken ari manmâ lohimbi dondâņe yâk

ekne sâm arinjetâ yuwu sâm ekyongop. “Orotmemeyenje kinjonj âlâlâ otmâ mansai ya kerek betbanjinetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitânje tosayenje pilâyinjiwuap.” Yawu sâm ekyongop. ⁵ Yawu sâmu ya nângâm hân pato âlâ, kutnje Yuraia sâmu, ya ambolipnje otmu kapi âlâ, kutnje Yerusalem sâmu, ya ambolipnje kinjitnje orowâknje yâkâlen ari orotmemeyenje bâlene ya kerehâk sâmu tetenetâ Yoran toen katyehop.

⁶ Yâhâ Yoaneje hâk katipnje yamâ songo âlâ, kutnje kamele sâmu, yakât somotjanje mendenmâ ya kepeiakmâ manminiop. Otmu kamele hâkjanje let yawu pânjan sâhâm kuratguahop. Otmu dopon, nenjopdâ, me gongaran yawuya nem manminiop.

⁷ Yawu manmâ lohimbi yuwu sâmu ekyongop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap. Yâhâmâ lok kutdâ otmu wâtje pato tatbanjiap. Nâmâ lok tânjât, lok in yawuya. Yawu gârâmâ nâje yâkât itâkat kêpekmâ golewanjiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâjeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.

⁸ Otmu yeje orotmemeyenje bâlene betbanjinetâmâ toen katyekbom. Yâhâ biwiyenje yâkâlen katmâ mannomai yanâmâ Anitânje ikje Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge mâmânje otyinjiwuap. Mâmânje otyinjimû manman bulâje mannomai.” Yoaneje Kutdâhât nângâm yawu sâmu ekyongop.

Yoaneje Yesu toen kalop.

(Mataio 3:13-4:11 Luka 3:21-22 Luka 4:1-13)

⁹ Otmu sâp yan Yesuje kapi âlâ, kutnje Nasaret sâmu, Galilaia hânân tap yan manop. Hilâm âlâen

kapi ya pilâm Yoane ekbe sâm Yoran to ginnehen ariop. Yan arimu Yoaneje mem toen kalop. ¹⁰ Toen mem kalop sâp yanâk himbim pâron sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje kembâ hâtgum ge Yesu mâmâje otbangiop. ¹¹ Giop yanâk himbimâmbâ Anitâje yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinaje gâhâlâk nângâm kepeihekman.” Yawu sâop.

¹² Otmu yakât kakjan Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje Yesu hângangumu hewukje kârikje lok ki manmaiângen ariop. ¹³ Yan ari manmu hilâm 40 pesuk sâop. Sâp yan weke bâleje yengât kunyeje, kutje Satan sâm, yâkje Yesuhât biwinjahât topje ekmâ nângawe sâm olop. Yawu otmu yakât kakjan Anitâje anelolipje hângânyongomu ge Yesuhât tihitje otmâ tânguwi.

Yesuje âi topje kalop.

(Mataio 4:12-17 Luka 4:14-15)

¹⁴ Yawu otmâ yakât kakjan Yoane mem pâi emetjan katjetâ talop yakât den pat Yesuje nângâop. Ya nângâmâmâ nep topje katbe sâm âwurem Galilaia hânângen ariop. Ari Anitâje tihitnenje otmap yakât den pat yuwu sâm ekyongop. ¹⁵ “Anitâje tihitnenje otbe sâm oap. Yakât otmâmâ yeje orotmemeyenje bâleje betbangim den pat âlepje ekyongoan yukâlâk nângâm mem mete tuhum manjet.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuje hon bawalipje imbât meyehop.

(Mataio 4:18-22 Luka 5:1-11)

¹⁶ Den pat ya ekyongom yâhâm gem Galilaia dengân pato yakât ginjan ari imi ata yâhâp yelehop. Kutyetje Anderea yet Simon. Yâhâmâ injan

mem dâire sâm dengân tânâmñan ba injan itâñe pilâm kinowot. Pilâm kinmutâ yelekmâ yuwu sâm ekyotgop. ¹⁷ “Yerâmâ nâhâlen ga torokatset. Yiwerenje injan dâim mansawot. Gârâmâ nâñe meyelekmune nâhât wâtñan kinmâ lok dâiyekmutâ nine komolân torokatnomai.” Yawu sâm ekyotgop. ¹⁸ Yawu sâmu yanâk senje âlâlâ yetñe pilâm yâkâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

¹⁹ Yapâ ari lok âlâ, kutñe Yeweraio sâm, yâkât nanyâhâtñe, kutyetñe Yakowo yet Yoane orowâk kinñetâ yehop. Otmu Yeweraioñe âi lok meyekmu orowâk wanjaen tatmâ injan itâñe hâreahop ya gârem tatbi. Gârem tatñetâ yekmâ yan nanyâhâtñe yotgonop. ²⁰ Yotgonmu nâñgâm âwâyetñe otmu âi loklipñe pilâyekmâ Yesuhâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

*Yesuñe weke bâleñe watmu gaiakmâ ariop.
(Luka 4:31-37)*

²¹ Otmâ ya pilâm Kapanaum kapi yan ari manbi. Ari manñetâ Yura nengât tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp yan Yesuñe miti emetñan kapi ambolipñe orowâk menduhuakñetâ Anitâhât topñe sâm ekyongop.

²² Ekyongomu nâñgânñetâ bonñe otmu biwiyenjañe heronje otmâ yuwu sâwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainje den sâmai ya nâñgâmunñe porap otmap. Yâhâ lok yuñeâmâ den eknongoap yu nâñgâmunñe âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sâm kinñetâ lok âlâ weke bâleñeñe mem mângâemu manminiop yañe miti emetñan yâhâop. Yâhâmu weke bâleñeñe biwi nâñgân nâñgânñe mem purik pilâmu kârikñan halahum yuwu sâop.

²⁴ “Bâe, Yesu Nasaret ambonje. Gâ wongât nâhâlen

takat? Hilipnohowe sâm takat me? Gâhât topge nanġan. Gâmâ, Anitâhât nanġe bulâġe mansat. Otmu Anitâġe hânġânġohomu bukulpne orowâk hilipnongowe sâm ġion.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yuwu sâm sâwanġiop. “Kâmbukġe. Gâ ġaiakmâ ba ari.”

²⁶ Sâmu weke bâleġe yaġe ġaiakmâ ba arimu lok ya senġe ġâwânġ ġâwânġ sâmu lauġe barakġanġak pato otmâ ġe iop. ²⁷ Yawu otmâ ġe imu lohimbî miti emetġan tatbîġe ekġetâ sâtġe otmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, ġirawu? Ki orotġe oap. Wâtġe pato tatbanġiap yakât otmâ weke bâleġe sâwanġimu denġe lâum ġaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. ²⁸ Yâkât den pat ya sâġetâ Galilaia hân nombot nombot huhum liġarakhmâ ariop.

*Yesuġe sâmu Peto-ro hewunġe âlepġe olop.
(Mataio 8:14-17 Luka 4:38-41)*

²⁹ Yesuġe miti emetġambâ ġem Yakowo yet Yoane meyelekmû Simon yet Anderea yetġât emelan yâhâwi. Otmu Simon hewunġe hâkġe kâlâp otmu im talop. ³⁰ Yesuġe kâlêhen yâhâmu emelan tatbîġe mesek kuop yakât topġe ekuwi. ³¹ Ekuġetâ mândemu yahatmu yanâk hâkġe sânduk sâop. Hâkġe sânduk sâmu emetsenġe purik sâowân sot um yinġiop.

³²⁻³³ Sot um yinġimu nem tatġetâ omoġ olop. Omoġ otmu yan kapi ya ambolipġaġe lohimbî kundat yongop otmu weke bâleġaġe mâġġâyekmu manminiwi ya meyekmâ ari emet yakât ġotġanâk menduhuakmâ kinbî. ³⁴ Menduhuakmâ kinġetâ Yesuġe kundat topġe topġe teteyinġiop ya sâmu âlepġe otbî. Otmu weke bâleġaġe mâġġâyehop

ya gurâ watyekmu gaiakmâ ariwi. Watyehop yanâmâ Yesuhât topnje ekmâ nângâwi. Ya lohimbî sâmb tetem ekyongonjetâ nângâmai sâmb kuyingiop. Otmu omon sâmbu kapi yan iwi.

*Yesunje iknje den pat âlepnje ekyongop.
(Luka 4:42-44)*

³⁵ Otmu emet engatnje nângâm Yesunje yahatmâ kapi ya pilâm lok biaengen ari Anitâ orop den alahuowot. ³⁶ Alahum tatmutâ Simon bukulpnje orop yahatmâ pâinjetâ biatmu yuwu sâmbi. “Yu wosaken arap?” Yawu sâmb pâinmâ kapi ya pilâm ari mem tetewi. ³⁷ Ari ekmâ yuwu sâmb ekuwi. “Kapi ambolipnaje taka pâingeksai. Yakât âwurem bane.”

³⁸ Yawu sâmbetâ yuwu sâmb ekyongop. “Yu hâlânâm kapi tatmâ arai yâknje yawuâk Anitâhât topnje nângânetâ keterahâkgât gewan. Yakât otmuâmâ pilâyekmâ kapi nombotnje yengâlen arinehât nanjan.” Yawu ekyongom meyekmu ariwi. ³⁹ Meyekmâ ari Galilaia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yakât ambolipnaje den pat âlepnje nângânetgât miti emetnje ârândân yâhâm gem ekyongop. Otmu weke bâlenaje lohimbî mângâyekbi ya gurâ kerek watyehop.

*Lok âlâ hâk bâle tetewangiop ya Yesunje mem
henjenjuop.*

(Mataio 8:1-4 Luka 5:12-16)

⁴⁰ Otmu sâmb yan lok âlâ hâk bâle tetewangimu manopnje Yesu ekmâ gotnan ba yuwu sâmb ekuop. “Gânje sârâ kundat topnje topnje biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâmbetâ nanjan. Yakât otmâ âlepnje

otbomgât nângâwuat yamâ âlepņe otbom.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu Yesuņe weņe nângâm ekuop. “Nângâhian. Âlepņe walipgohomune hâk bâle ya biatgihiâk.” ⁴² Yawu sâm walipgumu biatbangimu âlepņe olop. ⁴³ Yawu otmu yuwu sâm ekum hângânguop. ⁴⁴ “Gâ otgihian yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yeņgâlen konok arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseņe hotom u uhât girem den kulenguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbiņe hâk bâle biatgihiap yukât topņe nângânomai.” ⁴⁵ Yawu ekum hângângumu ari iliwetmâ den pat ya sâm haok tuhuop. Sâm haok tuhumu lohimbi dondâņe nângâwi. Yakât otmuâmâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe Yesuņe tânyongoâkgât pawarak guwarak otmaihât yaņak Yesuņe kapi tete ki yâhâm giop. Otmu yaņak kapi ya pilâm lok ki manmaiângen ari manop. Lok ki manmaiângen manop yakât patņe nângâm lohimbi dondâņe ari mem tetewi. Ari mem tetenjetâmâ mem heņgemyongop.

2

*Yesuņe lok pareņe yâkât tosa pilâwanģiop.
(Mataio 9:1-8 Luka 5:17-26)*

¹ Yesuņe tipiņe tatmâ âwurem Kapanaum kapiân ariop. Ari emetņan yâhâop. Emetņan yâhâop yakât den pat ya kapi ambolipņane nângâm yâkât emelan ari titâkuwi. ² Ari titâkuņetâmâ kawe biatmu nombotņe emet umbiņan kinmâ ândâp katbi. Yawu otņetâ den pat âlepņe ekyongop.

³ Ekyongom tatmu yanâk lok pareŋe âlâ talop yâkât bukulipŋe imbât yaŋe Yesuŋe mem kuwihâk sâm mem gerelân katmâ yâkâlen lâum tohowi.

⁴ Lâum tohowi yamâ lohimbi dondâŋe emet umbiŋan kinmâ mâtâp maŋguyiŋgiwi. Mâtâp maŋguyiŋgiŋetâ yakât otmâ yâk yeŋgâlen hâum pâpŋum “Girawu tuhune tuhune?” otmâ mâtâpŋât pâinbi. Mâtâpŋât pâinmâ emet gimbâŋan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâŋe mem kusatmâ mem katŋetâ Yesuhât gotŋan giop.

⁵ Otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi yakât topŋe ekmâ lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. Anitâŋe tosahe yiwerenŋe pilâhihiap.” Yawu sâm ekuop.

⁶ Yawu sâm ekumu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe den sâop ya nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyenŋe yuwu nâŋgâwi. ⁷ Anitâ ikŋak otmapŋât dop. Yâkŋe konok tosanenŋe pilâningimap. Gârâmâ lok yuŋeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâm oap. Yamâ ekmunŋe bâleap. Yawu sâm Yesuhât nâŋgâŋetâ bâleop.

⁸ Nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyenŋe ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nâ nekŋetâ lok bâleŋe otmune biwiyenŋe yawu naŋgai. Yakât nâŋgâmune ki ârândânŋ oap. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet.

⁹ Wuân âi tuhumune ekŋetâ dopŋan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâŋe tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom? ¹⁰ Yakât nine topne yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewangât tosayenŋe haonmâ pilâyŋgim mansan. Anitâŋe nep sâm nihiop yukât topŋe ekmâ nâŋgâm heŋgeŋŋetŋetŋât yu otbe.” ¹¹ Yawu sâm ekyongom

yaŋak lok pareŋe ya yuwu sâŋ ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yâwu sâop.

¹² Yâwu sâmu senyeŋanâk yahatmâ geretŋe lâuakmâ emetŋehen ariop. Arimu lohimbî hâlâŋmâ kinbiŋe Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ nep miop ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuwuyaek âlâ ki ekmain.Yâhâ yiwerenŋe puwâk otmu eksain.” Yâwu sâŋ Anitâ mepaewi.

*Yesuŋe hoŋ bawaŋe âlâ miop ya kutŋe Lewi
(Mataio 9:9-13 Luka 5:27-32)*

¹³ Otmu hilâm âlâen Yesuŋe Kapanaum kapi ya pilâm Galilaia denŋân ginŋehen ariop. Arimu lohimbî dondâŋe denŋe nâŋgâne sâŋ kapiyenŋe pilâm watmâ ariwi. Watmâ ari penewanŋiŋetâ Anitâhât topŋe ekyongop. ¹⁴ Ekyongom pesuk pilâmu itoŋ galon otŋetâ kapiân âwurem ariop. Ari mâtâwânâk Alipaio nanŋe, kutŋe Lewi sâŋ, yâkŋeâmâ takesi membe sâŋ tewetsenŋe emetŋan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâŋ ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanŋan.” Yâwu sâop.

¹⁵ Yâwu sâmu Lewiŋe tewetsenŋe meminiop nep ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. Orowâk ari Lewihât emelan yâhâmutâ Yesu hoŋ bawalipŋaŋe peneyitŋiŋetâ orowâk tatmâ den alahuwi. Den alahum tatŋetâ Lewihât bukuliŋe otmu lok nombotŋe Mosehât girem den ki lâum manminiwiŋe Yesuhât den nâŋgâne sâŋ emelan yâhâŋetâ orowâk tatmâ sot um newi. ¹⁶ Nem tatŋetâ Parisaio nombotŋe Mosehât girem den sâŋ kâsikum ningiminiwiŋe belâŋembâ kinmâ yekŋetâ ki ârândâŋ otmu hoŋ bawalipŋe yuwu sâŋ âiyongowi. “Wongât Yesuŋe

lok bâleŋe yu orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâŋm âiyongowi.

17 Yawu sâŋm âiyongowetâ Yesuŋe den ya nâŋgâŋm Parisaio yuwu sâŋm ekyongop. “Den âlâen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Lok mesekyeŋe bianje dokta yeŋgâlen ki arimai. Lok kundatyene orop me hâhiwin teteyiŋgimap yaŋe konok dokta yeŋgâlen arimai. Yakât topŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋetâ keterahâk. Yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe yuwu sâŋmai. “Nen lok âlepŋe, nen orotmemenenŋe âilonŋo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâŋm pâlâmŋe manmai. Lok yawuya yeŋgât sâŋm ki gewan. Yeŋe lok bâleŋe sâŋm kewilâyekŋetâ belâŋgen manmai yawuyaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe pilâm Anitâhâlen biwiyene kepeim denŋe lâum bulâŋe mem tetenjetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoŋ bawalipŋe sâp sâsâŋan sot barak ki manminiwi.

(Mataio 9:14-17 Luka 5:33-39)

18 Yoane bukuliŋe otmu Parisaio lok nombotŋaŋe Anitâhât âi menehât nâŋgâŋm yâkâlen biwiyeneŋe hikum sâp sâsâŋanâk sot barak manminiwi. Yawu manminiwi yakât otmuâmâ yâk yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe Yesuhâlen ari yuwu sâŋm ekuwi. “Nen Anitâŋe nâŋgâŋingimu ârândâŋ olâkgât sot barak mansain. Sot barak manmâ sâp kâlep Anitâ mepaem ulitgum gamain. Yâhâ gâhât hoŋ bawalipgaŋeâmâ otmain yawu ki otmai. Wongât hilâm ârândâŋ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

19 Sâŋetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Lok patoŋe imbi miakbe sâŋm bukuliŋe

meyekmu orowâk tatmâ sot um nem herone ot-nomai. Herone otnomaiân sot barak ki tatmai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenane taka bukuyene kunjetâ mumbuap yanâmâ engat hako nângâm sot barak mannomai. ²⁰Yakât yuwu sâmune nângânet. Yiwerejeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohojetâ mum-bom sâp yan engat hako nângânomai.” Yawu sâop.

²¹Otmu orotmeme embânân otminiwi ya otmu ikne orotmeme âne kâsikum yingiop yane ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ya ki olop. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâm yan hâpu golâenâk mânunmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekanan mânunmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekanne ya sem huhumu sot yane golâ kinmap.” Yawu sâop. ²²Otmu den âlâen yuwu hâum sâop. “Imbi âlâne lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângine otbuap. Yâhâ yakât kaknan tâk âne orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senne âlâlâne mânunbuap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ nenne tâk ânanjak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senne âlâlâ umatne mânunnomân yamâ dâimu nirik nirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hângine otmu âne menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotne.” Yawu sâop.

*Yesu honj bawalipne orop tatmâ nângâ nângâ sâp
ya kuwi.*

(Mataio 12:1-8 Luka 6:1-5)

²³ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nen kerek menenekmu âi kalam biwiŋambâ ariwin. Ari mâtâp tânâmŋan po ningiop. Yawu otmuâmâ buku nombotŋe yengât kalamân sot talop ya mem newin. Yawu otmunŋe Parisaioŋe nenekmâ Yesu yuwu sâp âikuwi. ²⁴ “Gâ wongât ândâp bok oat? Moseŋe girem den kulempuop ya lâumâun ya tatmâ nangain. Yakât girawu otmuâmâ hoŋ bawalipŋe bukulipyenŋe yengât kalamâmbâ sot mem golâ niai? Ya otŋetâ yekmunŋe bâleap. Yakât otmâ gâŋe kuyiŋgirâ âlâku ki otnomaihât nangain.” Yawu sâwi.

²⁵⁻²⁶ Yawu sâŋetâ purik pilâyinŋim sâop. “Emelâk embânŋân Dawitiŋe olop yakât den pat sâlikum ki nângâm heŋgeŋgumai. Yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâp sâp sâp nângâŋet. Dawitiŋe olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunŋe âlâ manop, kutŋe Awiata sâp. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiŋe baŋga tuhum Anitâhât pat sâp katminiwi ya yâkŋe konok neminiwi. Lok inŋeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikŋe tembe lâulipŋe sotgât bâleŋetâ yan ikŋak Anitâhât miti selepŋan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiataŋe sot kâmbukŋe sâp kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotŋe talop ya mem tembe lâulipŋe ge kâsikum yinŋimu newi. ²⁷ Yawu otbi yakât otmâ tatmâ nângâ nângâ sâp yukât topŋe sâp sâp nângâŋetâ keterahâk. Emelâk embânŋân Anitâŋe tatmâ nângâ nângâ sâp ya katningiop yamâ âlâlâ otmaingât ki sâp kuningim kalop. Yamâ nenŋe Anitâ heronŋe nângâwanŋim mepaem biwi sânduk mannehât sâp kalop. ²⁸ Yâhâ Anitâŋe hânŋânnohomu

ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât ambonje. Otmu yakât bonjeâmâ nâne konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop.

3

Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuŋe lok âlâ henjenŋuop.

(Mataio 12:9-14 Luka 6:6-11)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuŋe miti emetŋan yâhâop. Yâhâ lok âlâ bânŋe mum pâlâmŋe olop yanâk tatmu ehop. ² Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpŋan Yesuŋe lok pareŋe ya mem henjenŋuwuap me bia?” sâm Parisaio nombotŋaŋe Yesu mem den âiân katne sâm bamu bam watbiŋe gotyetŋan ba kinbi. ³ Gotyetŋan ba kinŋetâ Yesuŋe lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.” ⁴ Sâmu yahatmâ kinmu benŋe Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. “Moseŋe den kulemguop ya topŋe girawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpŋan lok henŋemyongonom me hilipyongonom?” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu biwiyenŋe umatŋe otmu olotonâk kinbi. ⁵ Olotonâk kinŋetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyenŋe kârikŋe otmâ hiliwahonomai yakât nângâm tepŋe nângâyinŋiop. Tepŋe nângâyinŋim lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bânŋe pilâmu kuwihakop. ⁶ Panmu kuwihakmu Parisaionŋe ya ekmâ yakât nângâm bâlewanŋim pilâyekmâ gem ariwi. Gem ari bukulipyenŋe nombotŋaŋe lok pato âlâ, kutŋe Herot Antipa sâm, yâkâlen torokatmâ manbi ya yenŋâlen ari orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuŋetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesuŋe iŋŋe den pat âlepŋe kâsikum yinŋiop.

⁷ Otmu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nen menenekmu miti emetŋambâ gem Galilaia dengân ginŋehen ariwin. Arimunŋe kapi gotŋe tete ya ambolipŋe dondâŋe Yesuŋe mem heŋgemnongoâkgât nengâlen takanjetâ heŋgemyongop. Heŋgemyongop yakât den pat alahum sâŋ haok tuhuŋjetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe kapi âlâembâ âlâembâ taka menduhuakbi yamâ yu ambolipŋe. ⁸ Nombotŋeâmâ Yuraia hân yakât kapi kunŋe, kutŋe Yerusalem sâŋ, ya ambolipŋe. Otmu kapi pato ya hawamgum kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋe. Yâhâ nombotŋeâmâ Irumaia ambolipŋe. Yâhâ nombotŋeâmâ kapi tipi tapi Yoran to nombotgen tap ya ambolipŋe. Yâhâ nombotŋeâmâ kapi kutyetŋe Tiro otmu Siron ya ambolipŋe. ⁹⁻¹⁰ Lohimbi yawuyane heŋgemnongoâk sâŋ taka hawamnongowi. Hawamnongonjetâ lohimbi dondâ heŋgemyongop. Heŋgemyongom tatmu mem hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenekbi. Mem hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenekbi yakât otmâ in yawu pilâyekmâ arinehât nâŋgâm Yesuŋe eknongomu waŋga âlâ dengân ginŋan talop ya mem dâimunŋe gotnennanâk gaop.

¹¹ Otmu lohimbi nombotŋe weke bâlenane mângâeyehop ya Yesuŋe watyekmu gaiakmâ den kârikŋan halahum yuwu sâwi. “Nenŋe topge nanŋain. Gâmâ Anitâhât nanŋe bulâŋe.” Yawu sâwi.

¹² Yawu nâŋgâwi yakât otmâ lohimbi ekyongonjetâ nâŋgâmaiât sâŋ kuyinŋiop.

*Yesuhât hoŋ bawalipŋe yengât kutyene
(Mataio 10:1-4 Luka 6:12-16)*

¹³ Otmu yakât kakŋan Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp nengât âi sâŋ ningiwe sâŋ otmâ non-gonmu lohimbi ya pilâyekmâ ari ekbin. ¹⁴ Arim ekmâ orowâk pumŋan yâhâmunŋe yuwu sâŋ eknongop. “Yen orowâk manmâ Anitâhât topŋe kâsikum yinŋiwomgât meyeksan. Den kâsikum yinŋim hânŋânyongomune ari nâhât den pat âlepŋe sâŋ ekyongonomai. ¹⁵ Ekyongom yan weke bâleŋaŋe lohimbi nombotŋe mânŋâeyekmap ya watyekŋetâ gaiakmâ arinomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Nen menenehop yamâ kutnenŋe yuwu. Simon, yamâ kutŋe âlâmâ Petoro sâŋ kunop. ¹⁷ Âlâmâ imi ata Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtŋe. Yâkŋe nep kârikŋe tuhuowot ya ekmâ yan Yesuŋe kutyetŋe âlâ yuwu sâŋ yotgonop. “Boanesi” sâŋ yotgonop. Yakât topŋeâmâ yuwu. “Denyetŋe kou kâlâp.” ¹⁸ Âlâmâ Anderea yamâ Simon imiŋe. Otmu nombotŋeâmâ Pilip, Batolomaio, Mataio, Toma, Alipaio nanŋe Yakowo, Taraio, Simon yâhâmâ komot âlâen gâtŋe ya yeŋgât topyeŋe yuwu. Kasalipnenŋe Roma lok ya yeŋgât hâkâŋ otmâ watyekne sâŋ otminiwi yan gâtŋe. ¹⁹ Otmu bâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto yan gâtŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât betŋehen kionop ya. Yesuŋe âi ningim yawu sâŋ eknongomu orowâk pumŋambâ gewin.

Yesuŋe Satan mem ge katbuap yakât sâop.

(Mataio 12:24-32 Luka 11:14-23 12:10)

²⁰ Pumŋambâ gem ari emet âlâen yâhâ tatbin. Yâhâ tatmâ po ningimu sot um nene sâŋ ot tatmunŋe lohimbi dondâŋe Yesuŋe mem heŋgemnongoâk sâŋ nengâlen toho emet ya

titâkuwi. Titâkum hawam mewam tuhunenekjetâ sot ki newin. Inâk tatmunje Yesuje sot ki niop yakât otmâ lohotje olop. Lohotje olop yamâ lohimbi dondâje gâñak bamat nâñak baman otmâ hâmbinj gumbinj tuhujetâ hâpunakmâ hengemyongop. Nep tuhum tatmu wâtje houñ sâop. Wâtje houñ sâmu yan lok nombotjañe ekmâ nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Yesuje kunje iton galañ otmu ki galemahom mansap.” ²¹ Yawu sâñetâ ikje hepje torehenlipñañe den pat ya nângâm tângune sâm emetyeñe pilâm tohowi.

²² Mâtâwân tohoñetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotje Yerusalem kapiângembâ toho tatbiñe ekmâ yuwu sâwi. “Weke bâleñe ya yeñgât amboyeñe, kutjeâmâ Besewulu sâm, kutje âlâmâ Satan, yâkñe Yesu mâmâñe otbañgimu yâkât wâtñan kinmâ weke bâleñe watyeksap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sâñetâ nângâm yuwu sâm purik pilâyinjiop. “Satangât weke bâleñañe ki ahom hionakmai. ²⁴ Yakât topñe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok komot konohâk menduhuakmâ mansaiñe yahatmâ ahom hionakmâ tiok taok otnomai yamâ kapiyeñe kâwurumñañak kinbuap.

²⁵ Yâhâ hep torehenñe komot konohâk otmâ mansaiñe yahatmâ ahom hionakmâ ihilâk mahilâk otmâ ariai mâne kutyene biatbâp. ²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Yiwerenñe Satangât komotñak ahom hionakmâ mansai otmuâmâ den yan yuwuâk hiliwahom kurin sânomai.”

²⁷ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Lok sâtñe kârikñe âlâ me âlâñe ikje manmanñe torokatmâ teteâkgât hâmbâñe

mem hanḡalakhmâ tembe talam lâuakhmâ tenḡâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasaḡaḡe taka kombo mewanḡiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasaḡaḡe kum itit kiom bâleḡe tuhuwanḡiwuap. Dop yawuâk nâḡe Satan mem ge katbom. Yamâ anḡoân yâkât weke bâleḡe watyekmune gaiakhmâ arai.”

28-30 “Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Yeḡe imbiâk nâhâitḡe senduk banearâ bâleḡaḡe mâmâḡe otbanḡimu âi memap nânḡâmai. Yawu nânḡâm tâpikguai yakât topḡe nânḡâḡetâ keterahâkḡât yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâḡe otḡetâ bâleap. Me Anitâḡe âi sâm nihim hanḡânnohomu gewan nâhât nânḡâḡetâ tâḡât oap. Me lohimbḡe nâhât nânḡâḡetâ giâkḡât sâm biwiyenḡan kionḡnoma. Lok yawuḡaḡe orotmemeyeḡe bâleḡe bet pilânoma ya yeḡḡât tosa yamâ Anitâḡe pilâyinḡiwuapḡât dop tap. Torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâḡe Anitâhât Wâtḡât mâmânahât Heakḡe âi tuhuap ya ekmâmâ yuwu sâwuap. “Bâe, âi yukât amboḡe yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen ḡaitmâ yâhâmbisâp. Lok yawuḡaḡe tosa pato dâiwuap yamâ Anitâḡe tosa ya pilâwanḡiwuapḡât dop âlâ ki tap.”

*Yesuhât hepḡe torehenlipḡe
(Mataio 12:46-50 Luka 8:19-21)*

³¹ Yawu sâm ekyongom tatmu yanâk ikḡe hepḡe torehenlipḡe takawi. Taka tirek topḡan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenḡe ḡâ ge.” ³² Yawu sâḡetâ lok âlâ yan talopḡe yahatmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Wae, emba nânḡâ. Torehenlipḡaḡe taka tirek topḡan kinmâ ḡâhât yai.” ³³⁻³⁴ Yawu sâmu Yesuḡe

nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. Yawu gârâmâ yuwu sâwe. ³⁵ Anitâhât tem lâum mansai yenjêâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâne oai.” Yawu sâm eknongop.

4

Hote alikņan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Luka 8:4-8)

¹ Hilâm âlâen Yesuņe Galilaia dengân ginņan ari talop. Yan tatmâ den pat âlepņe ekyongop. Ekyongom tatmâ lohimbi dondâņe taka mem hawam mewam tuhuwi. Mem hawam mewam tuhuņetâ yapâ pilâyekmâ waņgaen yâhâop. Waņgaen yâhâmu lohimbi takawi ya dengân ginņan ge tatņetâ waņga orotok sâm endâņân baop. ² Endâņân bam waņgaen kinmâ ikņe den pat yakât topņe nâņgâņetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop.

³⁻⁸ “Den âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Lok âlâņe hote alikņe mem hâilonņbe sâm newângen ariop. Ari hote alikņe ya nombot nombot mem hâilonņmu giop. Nombotņeâmâ mem hâilonņmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ mem hâilonņmu hân toņe biaen ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ hele bâleņe iowân giop. Yâhâ nombotņeâmâ tep tep kum hân âilonņgo lonņo tuhuwi yan mem hâilonņmu ge talop. Yawu gârâmâ hote alikņe mem hâilonņmu âlâen âlâen giop yakât topņeâmâ yuwu. Nombotņe mâtâwân ge talop yamâ nâņe in yawu taka kerek kârâm newi. Yâhâ nombotņeâmâ hân toņe biaen giop yamâ gihitņe kakņeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikņe kumu yan in yawu mum hâlâlâņ sâop. Yâhâ nombotņeâmâ hewukņan me hele pato

biwiņan giop yamâ âilonĝo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukņane langumu derepgum gimbaņgumu orok sâop. Yâhâ nombotņe hân âlepņan giop yaņeâmâ tetem pururuk sâm âilonĝo yahalop. Yâhâ nombotņeâmâ tetem papato kewereop. Kândikum teteop ya wangiop. Yâhâ nombotņeâmâ hote pawut purik papato sâmain dop yawuya teteop.

⁹ Nâņe den yan yu biwiyenjan katmâ nâņĝâm henĝenĝunomai.” Yawu sâop.

Topņe yuwuhât Yesuņe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbi kerekņe yahatmâ itonĝo galanĝo otmâ gem ariwi. Ariņetâ nombotņe yamâ konok konok âwurem gawi. Âwurem gaņetâ nen honĝo bawalipņe kâiân yâhâp orowâk Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwin. “Den âlâen hâum kinmâ yat ya nâņĝâmunņe ki keteraksap. Yamâ topņe sârâ nâņĝâmunņe keterahâk.” Yawu sâwin. Yawu sâm âikunmunņe yuwu sâop.

¹¹ Anitâņe tihitnenņe otmâ gamap yakât topņe yeņe tipņe naņgai. Yâhâ lok nombotņe nâhâlen ki torokatmâ mansaiņeâmâ biwiyenĝe pâlâmņe otmâ mansai. Biwiyenĝe pâlâmņe otmâ manņetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. ¹² Yakât otmâ “yâkņe nâhât hâkâņ otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyenĝe alitmai. Yakât otmâ nâhât topne ki nâņĝâņetâ keterakmap. Yâhâ biwiyenĝe pâlâmņe otmâ nâhât den pat yu nâņĝâņetâ tâņĝât oapĝât hiliwahonomai.

Yamâ nângâm heŋgeŋguai mâne biwiyenê Anitâhâlen katmâ denŋe lâunjetâ tosayenê emelâk pilâyinŋimbâp.” ”

*Hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe
(Mataio 13:18-23 Luka 8:11-15)*

¹³ Yawu sâmbenŋe yuwu sâmbeknongop. “Nâŋe den yan yu ki nângâm heŋgeŋguai. Yakât otmuâmâ wuân denân hâum sâmune yenê nângânetâ keterakbuap? Aiop yuwu sâmune nângânet. ¹⁴ Lok hote alikŋe mem hâilonŋmu giop yamâ nenŋe Anitâhât den lohimbisâmbekyongomunŋe nângâmai yakât dop. ¹⁵ Yâhâ alikŋe nombotŋe mem hâilonŋmu mâtâwân giop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbisâmbenŋe Anitâhât den nângâmai yanâmâ Sataŋe den ya kum mem gulip tuhumap.

¹⁶ Yâhâ hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân toŋe biaeŋ giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nângâm heronŋe otmâ manmai. Nângânetâ den ya kakŋeâk gem biwiyenân gihitŋe kârikŋe ki memap. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât kasalipŋe takanjetâ yekmâ kiŋgityenâhât otmâ in yawu bet pilâmai. Me bukulipyenê nombotŋenê senyenân gemai yan lohotŋe otmâ pilâmai.

¹⁸ Yâhâ hote nombotŋe mem hâilonŋmu hele biwiŋan giop yakât topŋe yuwu. Lohimbisâmbenŋe den ekyongomune nângânetâ bonŋe otmap. ¹⁹ Nângânetâ bonŋe otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenŋe, me âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenân yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepŋe ki teteyinŋimap.

20 Yâhâ hote mem hâilonḡmu nombotḡe hân toḡe orowân giop yakât topḡe yuwu. Lok yawuyaneâmâ den pat âlepḡe nâḡgâm heḡḡeḡumai. Nâḡgâm heḡḡeḡum tiḡâk lâum manḡetâ manman âilonḡo lonḡo teteyiḡgimap. Yâk yeḡgât topyeḡe yawu. Nâḡe hoteân hâum yan yamâ topnenḡeâmâ yawu.” Yawu sâop.

*Lok topnenḡe Lambeân hâum sâop.
(Luka 8:16-18)*

21 Yesuḡe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Nenḡe emet kâlehen tatmâ lambe saum tuḡḡuḡan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunḡe kinmâ sem laḡinḡe pilâmu ekmâ gem yâhâmain.

22 Yakât topḡe yuwu. Lok âlâ me âlâḡe otḡetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekḡan otmu eknom. Yâhâ omoḡ kâtâpḡan otḡetâ ki ekmain yamâ hâmbâi mâne haḡ sâmâ tetekḡan eknom. 23 Nâḡe den yan yu biwiyenânâk katmâ topḡe nâḡgâm heḡḡeḡunomai.”

24 Otmu den âlâ yuwu torokalop. “Den yan yukât topḡe teteâkgât sâmune nâḡgâḡet. Yen oap amboḡe ikḡiâk ikḡiâk mansai. Yakât otmuâmâ nâhât den nâḡgâm lâunomai me kum pilânomai yakât matḡe Anitâḡe yiḡgimu âlâku amboḡan amboḡan menomai. 25 Lok âlâ me âlâḡe nâhât den nâḡgâm biwiyenân katmâ mannomaiḡe ya nâḡgâḡetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâḡe nâhât den nâḡgâḡetâ nahat otmu bet pilânomaiḡe biwiyenḡe pâlmâḡe manmâ ki nâḡgâḡetâ keterakmâ heḡḡeḡuwuap.” Yawu sâm eknongop.

Anitâḡe tihitnenḡe otmap yakât topḡe

²⁶ Yawu sâm Anitâñe tihitnenñe otmâ menenekbuap yakât topñe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâñe newân ari yu me ya kehetñe katmap. ²⁷ Katmu tatmâ mâne mâne pururuk sâm ga takamap. Pururuk sâm ga takamap yakât topñe ki nâñgâmain. ²⁸ Yamâ hân kâlehen tatmâ yapâ pururuk sâm ga takam yanjak esenñe huhumap. Esenñe huhum yanjak pato otmâ yan bonñe otmâ. Yamâ kehetñe hânâmbâ pururuk sâmap yapâ gâtñe bonñe otmawân osetñe ya tatmain yakât ki nâñgâm ketetmâ gulip malap otmâ. ²⁹ Bonñe otmâ nenehât dop otmuâmâ mem ari um nemain. Yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâhât den lok biwiyenjan katmunñe tatmu yâk yengâlen bonñe tetewuap yakât ki gorâningimâp.” Yawu sâop.

Bândup yakât topñe

(Mataio 13:31-32,34 Luka 13:18-19)

³⁰ Yawu sâm den âlâ yuwu torokatmâ eknongop. “Yeñe biwiyene Anitâhâlen kepeñetâ tihityene oap yakât topñe teteâkgât wuân denân hâum sâmune nâñgâñetâ keterakbuap? Yuân hâum sâmune nâñgâñet. ³¹ Nak âlâ kutñe bândup yamâ lok âlâñe kehetñe tipñe âlâ mem ari kalamñan kalop. ³² Katmu tatmu kâmñe ga takam yanjak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotñe wangiyekmap. Yawu otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatñe kun kunjan kerem tatmaï.” Yawu sâop.

³³ Yesuñe ikñe den pat âlepñe ekyongom yanâmâ den âlâen âlâen hâum sâm ekyongominiop. ³⁴ Sâm ekyongomu nâñgâñetâ ârândân otmu yanâmâ pilâyekmâ âlâengen ariminiop. Pilâyekmâ nenñeâk

tatbin yan topņe nâņgâmunņe keterahâkgât den kâsikum ningiminiop.

*Yesuņe sâmu to siru nâņ nâņ sâop.
(Mataio 8:23-27 Luka 8:22-25)*

³⁵ Yesuņe den yawu sâm tiņ pilâm emetsâpņe otmu yuwu sâm eknongop. “Waņgaen yâhâ dengân yu hâtikgum nombotgen arine,” sâmu nenņe lohimbi ya pilâyekmâ waņgaen yâhâ hâtikgum nombotgen ariwin. ³⁶ Arimunņe nombotņe gurâ betnenņan watnenekmâ tohowi. ³⁷ Dengân ya tânâmgumunņe yanâk siru puņ puņ sâm pilâop. Siru puņ puņ sâm pilâmu toņe waņga kâlehen gemu guhutbe sâm olop. ³⁸ Guhutbe sâm olop yan Yesuņeâmâ kum ihi ya katmâ ya kakņambâ aman pâlâmņe iop. Aman im tatmu nen hoņ bawalipņane yahatmâ waņga hâmeņehen yâhâ mândem ekuwin. “Wa, waņga yu dengân kâlehen guhulakbe sâm oap. Yakât otmâ gâ wongât aman pare pare ot tat?” Yawu sâwin.

³⁹ Yawu sâmunņe yahatmâ siru ya kuwaņgiop. Kuwaņgimu to yaņe nâņ nâņ sâop. ⁴⁰ Nâņ nâņ sâmu yuwu sâm âinongop. “Yen wongât kiņgityeņahât oai? Anitâņe haoņmâ ârândâņ tihitnenņe otmap yakât topņe ki naņgai hâ? Wongât biwi yâhâp oai? Nâņe tânyongowomgât dop ki tap. Yawu mon sâm oai?” Yawu sâm eknongop.

⁴¹ Yawu sâm eknongomu yuwu sâm alahuwin. “Bâe, lok yukât topņe girawu? Siru kuwaņgimu yaņak to yaņe nâņ nâņ yap.” Yawu sâwin.

5

Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.

(Mataio 8:28-34 Luka 8:26-39)

¹ To nâŋ nâŋ sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâmu, yan ariwin. ² Yan ari wangaembâ lâum kionmâ arimunŋe lok âlâ weke bâleŋaŋe mângâeminiop yamâ sumângembâ takamu ekbin. ³⁻⁵ Yâhâ yâkât topŋe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmâ ihilâk mahilâk manminiop. Ihilâk mahilâk manmu yan weke bâleŋaŋe mângâemu omoŋe hilâmŋe sumângen ari im yahatmâ isem hu halak tuhuminiop. Hu halak tuhum kâlân, me nak duwiŋan, me hân tej sâŋan me âlâen âlâen yan ikŋe kun kândâtŋe ahom kuakminiop. Yawu otmâ sâtŋe kârikŋe otmu kapi ya ambolipŋaŋe ari kâiŋe bātŋe mem sâhâm kuratguminiwi yamâ tâmbiriŋ sâmu hâreakminiop. Yâkât otmuâmâ tâk kârikŋe, kutŋe sein sâmu, yaŋe kâiŋe bātŋe mem menduhum sâhâminiwi. Yâhâ ya gurâ yawuâk tâmbiriŋ sâmu hâreakminiop. Yawu otmu ekŋetâ tepyeŋe hindâm pilâm kapiyeŋan ariwi. Lok yakât topŋe yawu.

⁶ Lok yaŋe ewâŋân kinmâ Yesu ekmâmâ mem bâlenekmap sâmu yakât ulitguwe sâmu in yawu yâkâlen giop. ⁷⁻⁸ Yâkâlen ge kinmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watbe sâmu otmâ yuwu sâmu ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâmu ulitguop. “Yesu, topge naŋgan. Gâ Anitâhât nanŋe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât naŋgan.” Yawu sâmu ulitguop.

⁹ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nângâwe.”

Sâmu sâop. “Nâje weke bâleje nombotje meyekmune orowâk tatmâ lok yu mem mângâem mansain. Yakât nengât kutnenje “Komot Pato,” yawu. ¹⁰ Aiop, gâje nângâningirâ sumânâk manmâ yan kâlepnehen ki arinehât nangain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yâhâ talapņan bau sesengâlâkne tomot tuhum kinjetâ yekbi. ¹² Yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâje watnenekbuat otmuâmâ, âlepje watnenekdâ bau enda yengâlen arinom.” Yawu sâwi. ¹³ Yawu sânetâ watyekmu yâkâlebâ gaiakmâ bau ya yengâlen ge mânunjakbi. Bau yengâlen ge mânunjakmâ mângâyekjetâ sururuk sâm ba hem patoembâ tâwoņ sâm dengânân kionjetâ haranyongop. Otmu bau yamâ amon kitâ kinbi? Bau yamâ kinjitje orowâk. Yakât dop yamâ 2000 ya wangiop.

¹⁴ Bau kinjitje orowâkne dengânân kionjetâ haranyongop. Yakât otmâ galemyongom manbiņe ekmâ sururuk sâm kapi ambolipje ya ekyongowi. Ekyongonjetâ yakât topje nângâne sâm Yesuhâlen takawi. ¹⁵ Otmu emelâk weke bâleņe lok mângâenjetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nângân nângânje keterakbangimu hâk katipje mânunjakmâ tatmu ekbi. Eknetâ sâtje otmu lohimbi Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ¹⁶ Âiyongonjetâ Yesuņe weke bâleņe watyekmu gaiakmâ bau mem hilipyongowi yakât den pat ekyongowi. ¹⁷ Ekyongonjetâ nângâm kuk otmâ Yesuņe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

¹⁸ Yakât otmâ Yesuņe menenekmu wanġaen yâhâmunņe yan lok weke bâleņe watbangiop yaņe

yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât nanġan.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yiw-ereŋe Anitâŋe nâŋgâhihimu nâŋgân nâŋgânge keter-akgihiap. Yakât otmâ kapihehen ari gike hepge torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu kapi bâlâk ŋerek tatmâ arap ya yeŋgâlen ari yakât den pat ekyongomu nâŋgânġetâ sâtŋe olop.

Imbi âlâ mesek umatŋe tetewaŋgiopŋe Yesuhât sâŋgum walipgum âlepŋe olop.

(Mataio 9:18-26 Luka 8:40-56)

²¹ Yawu otmâ Yesuŋe menenekmu kapi ya pilâm waŋga mem âwurem ariwin. Âwurem ari waŋgaembâ ge denġân ginġan kinmunŋe lohimbî dondâŋe Yesu ekne sâmu taka hawamnongom kinbî. ²² Yawu otmâ kinġetâ miti selepŋahât galem ya yeŋgât lok kunŋe, kutŋe Yairo sâmu, yâkŋe gotŋan ga mepaem ekuop. ²³ “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâmu oap. Yawu gârâmâ gâŋe ari wâirâ âlepŋe olâkgât nanġan.” Yawu sâop. ²⁴ Yâhâ nenŋe takawin yakât den pat ya lohimbî dondâŋe nâŋgâm Yesu ekne sâmu taka mem hawam mewam tuhunenekġetâ orowâk ariwin.

²⁵ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwin yâkât topŋeâmâ yuwu. Imbilipnenŋaŋe emetsenŋe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenŋe ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. ²⁶ Yambu kâiân yâhâp yu biwiŋan dokta yeŋgâlen arimu hep ya saŋ sâekgât âi pato meŋetâ tewetsenŋe pato imbiâk

pilâminiop. ²⁷ Yawu otminiop yakât otmâ Yesu takaop pat ya nângâm peneningimu orowâk arin. ²⁸ Orowâk arim yan biwiñaje yuwu nângâop. “O, nâmâ Yesu wâiwomgât dop ki oap. Yawu gârâmâ sângum potonjan in walipguwom.” Biwiñaje yawu nângâop.

²⁹ Yawu otmâ walipgumu yanâk hepñe sañ sâmu hâkñe nângâmu âilonjo olop. ³⁰ Yâhâ walipguop yanâk Yesuñe hâkñe katmâ nângâop. Hâkñe katmâ nângâm yanjak engatñe kakñambâ olelem yekmâ “Âlâñe walipnohoap?” sâm âiyongop.

³¹ Yawu sâm âiyongomu yan kurihiakñetâ nenjan gâtñe âlâñe yuwu sâop. “Lohimbi dondâñe hawam mewam tuhunenekñetâ wâiakmâ kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nângâm yat? Yan gâtñe mon walipgohoi.” ³² Yawu sâm ekumu senñe senñe olop. ³³ Senñe senñe otmu imbi yañe kâi bânñe kârânj kârânj sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât gotñan ba walipgum yan âlepñe olop yakât topñe kerek ekuop.

³⁴ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katdâ yakât Anitâñe nângâhihimu hepge sañ yap. Lohotñan ba ari.” Yawu sâm ekuop.

³⁵ Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât honj bawalipñe nombotñe emelambâ taka yuwu sâm ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

³⁶ Yawu sâñetâ Yesuñe nângâm ki nângâm yawu otmâ Yairo yuwu sâm ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Biwihe nâhâlen katmâ engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâm lohimbi nombotñe katyekmu kinñetâ Petoro, Yakowo otmu imiñe

Yoane meyekmu ariwi. ³⁸ Ari Yairohât emet gotñan ba kinmâ gilâp nângâwi. Yâhâ emet kâlehen lohimbî dondâñe kahân tatmâ isem we bâle pato nângâwi. ³⁹ Yawu otmâ isem tatñetâ yuwu sâm ekyongop. “Baratyetñe ki bâleap, in aman pâlamñe iap. Yakât wongât otmâ olo gilâp bâleñe oai?”

⁴⁰ Yawu sâm ekyongomu nângâñetâ ki bonñe otmu giringbangiwi. Giringbangiñetâ Yesuñe hângânyongomu yaihen kionñi. Yaihen kionñetâ âwâñe mâmâñe otmu hon bawalipñe kalimbu ya meyekmu imbi sihan talowân yâhâwi. ⁴¹ Yâhâñetâ Yesuñe imbi sihan ya bânñan mem denyeñan yuwu sâm ekuop. “Talita, koum.” Yakât topñeâmâ yuwu. “Barat tipñe, yahatmâ kin.”

⁴² Sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu âwâñe mâmâñe ekmûtâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴³ Yawu otmuâmâ Yesuñe sâmu sot um wañetâ niop. Yawu otmâ bukulipyetñe ki ekyongoroma-wot sâm kuyitgiop.

6

*Yesuhât kapilipñe betbangiwi.
(Mataio 13:53-58 Luka 4:16-30)*

¹ Yawu otmâ Yesuñe ikñe kapiân âwurem ariwe sâm otmâ menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ² Ari manmunñe tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuñe miti emetñan yâhâ den kâsikum yingiop. Den kâsikum yingimu lohimbî dondâñe nângâñetâ âlâ kândâkdâ otmu âiahom yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtñe. Âlâñe nângân nângân topñe topñe yu ekumu taka kâsikum ningiap? Me wos-apâ ari kândiwahom taka kulem âlâlâ miap? Yu

ekmunje sâtje oap. ³ Yamâ hep torehenlipje nângâyîngiain. Imilipje, kutyeje Yakop, Yose, Yurasi otmu Simon. Yâhâ garilipje ya gurâ nângâyîngiain. Yâhâ mâmâyeje Maria yâhâmâ nenjan gâtje. Yakât otmâ oap miap yukât girawu nângânôm?” Yawu sâwi. Yâhâ hep torehenlipje nângâyîngiwi yakât otmâ den kâsikum yîngim manop yamâ nângânetâ nahat otmu betguwi.

⁴ Yawuhât Yesuje biwiyenahât topje ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipjane kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yînginetâ nângânetâ bulâne otmap. Yâhâ yâkne hep torehenlipyene den kâsikum yînginetâ nângânetâ nahat otmap.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Yesuje den kâsikum yîngimu nângânetâ nahat olop yakât otmâ lohimbî dondâne biwiyene yâkâlen ki katbi. Lohimbî nombotjane biwiyene yâkâlen katjetâ hejgemyongop yamâ getek âlâ. Yawu otjetâ yekmâ nângâmu sâtje otmu hohetyenjan kulem amon âlâek miop. Yawuhât ikje kapi pilâm kapi âlâlâ yengâlen ari Anitâhât topje nângânetâ keterahâkgât den kâsikum yîngiop.

*Yesuje hoj bawalipje meyekmâ âi sâm yîngiop.
(Mataio 10:5-15 Luka 9:1-6)*

⁷ Otmu Yesuje hoj bawalipje kâiân yâhâp nen menduhunenekmâ yuwu sâm eknongop. “Sâmune nângânet. Yen kapi âlâen âlâen ari Anitâhât topje sâm ekyongonomai yamâ nâne mâmâne otyîngimune weke bâlene watyekjetâ gaiakmâ arinomai. ⁸ Hângânyongomune arinomai yanâmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ yuwu otmâ arinomai. Âi topje katne sâm sot me senje

âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Me natik ki miaknomai. Me itâkat ki golenomai. Me tewetsenje hakyenjan ki tatbuap. ⁹ Me pet me hâk katipje ya hourâ hourâ ki miaknomai. Yâhâ kâiyenjahât katipje katmâ howan konok tinaŋgunomai. ¹⁰ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyeknetâ yanâk tatnomai. Kapi tatnomai ya ambolipnaje orotmemeyenje bâlene betbangim biwiyenje Anitâhâlen katjet sâm nâhât den pat âlepje ekyongonomai. ¹¹ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonetâ nâŋgânetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâne matje umatje yinŋiwuap. Yakât otmuâmâ yenje yuwu otmâ kâi katnomai. Kâiyenjan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek mejetâ gemu betyinjim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Arijetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu ariwin. Yâhâp yâhâwâk ari lohimbiŋe orotmemeyenje bâlene betbangim biwiyenje Anitâhâlenâk katnomaihât Yesuhât den pat âlepje ekyongowin. ¹³ Den pat âlepje ekyongom yan weke bâlenaje mângâeyekbi ya gurâ watyekmunje gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotje mesek otbi me kundat topje topje teteyinŋiop yamâ meyekmâ nak âlâ, kutje oliwa sâm, yakât kehetjahât toŋaje mem kunyenjan lâwâleyekmâ Anitâ ulitgumunje âlepje otbi.

Yoane kuŋetâ muop.

(Mataio 14:1-12 Luka 3:19-20 9:7-9)

¹⁴ Nenje yawu otyinŋiwin yakât den patje pererenj sâm arimu lohimbi dondâne nâŋgâwi.

Nângâmâmâ nombotŋaŋe Yesuhât yuwu sâwi. “Lok âlâ, kutŋe Yoane sâm, yâkŋe embânâmbâek topŋe katmâ toen katyekmâ gaop. Yamâ emelâk nengât lok kutdâ, kutŋe Herot sâm, yâkŋe tembe lâulipŋe hângânyongomu ari kuŋetâ muop. Muop yamâ mumuŋambâ yahatmâ kulem topŋe topŋe yu mem gap.” Yawu sâwi.

15 Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Poropete lok âlâ, kutŋe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaŋe mon purik sâm ge kulem âlâlâ yu me mansap.” Yawu sâwi.

Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Emelâk embânân poropete lok nombotŋaŋe Anitâhât tem lâum kulem topŋe topŋe mem âiyeŋe tuhuwi. Yakât dopŋeâk lok yuŋe Anitâhât den eknongom kulem topŋe topŋe memap.” Yawu sâwi.

16 Yawu sâm alahuŋetâ Herotŋeâmâ denyeŋe nângâm yuwu sâop. “Yoane yamâ sâmune eŋgatŋe hârewi. Yâkŋe mumuŋambâ yahatmâ kulem topŋe topŋe yu miap.” Yawu sâop. 17-18 Otmu Herotŋe sâmu Yoane kuŋetâ muop yakât topŋe yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anŋoân Pilipŋeâmâ imbi, kutŋe Herotia sâm, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaŋe lokŋe hâkâŋ otmâ pilâmuâmâ kahane Herot ya orop miahowot. Yakât otmâ Yoaneŋe nângâmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâ bâleap.” Yawu sâop.

19-20 Yawu sâm kuyitgimu imbi yaŋe Yoanehât dondâ nângâm bâlewanŋiop. Nângâm bâlewanŋim yan Yoane girawu otmâ kuŋetâ muâk nângâm manminiop. Yâhâ Yoaneŋe Anitâhât lauŋe lâum

uwawapņe bia manmâ gaop yakât Herotņe ekmâ nâņgâmu âlâ kândâkdâ otmu gorâwanņiop. Gorâwanņimu yan imbiņahât mâtâp manņuwe sâm otmâ tembe lâulipņe hâņgânyongomu ari Yoane mem sâhâm pâi emetņan katņetâ tatminiop. Yan tاتمâ Herotgât sâtgât otmâ yâkâlen ari Anitâhât den kâsikum wanņmu nâņgâm heroņe otminiop. Yawu gârâmâ den sâop ya nâņgâmu biwiņan hâumu biwi yâhâp otminiop.

21 Yawu otminiop yamâ imbiņaņeâmâ Yoane kuņetâ muâkgât nâņgâminiop. Mâne mâne mâne yakât bonņe teteop yamâ yuwu. Sâp âlâen Herotņe teteop yakât nâņgâm heroņe otne sâm bukulipņe nombotņe taka sot um nene sâm menduhuakbi. Menduhuakbi yamâ Roma lok nombotņe, otmu tembe lâulipņe ya yeņgât kunlipyeņe, otmu kapi tipi tapi Galilaia hânân tاتمâ arap ya yeņgât papatolipyene kerehâk menduhuakmâ sot nem heroņe nâņgâwanņiwi. 22-23 Sot nem heroņe otņetâ yanâmâ baratyetņaņe yahatmâ kep ândeop. Kep ândemu ekmâ biwiyene âlepņe otmu heroņe nâņgâwi. Heroņe nâņgâņetâ Herotņe yuwu sâm ekuop. “Barat. Anitâhât senņan kinmâ sâmune nâņgâ. Iri sikum senņe âlâlâ tatnihiap yu me ya ekņâlemat ya âlepņe eknohorâ nombotņe kâsikum gihiwom.”

24 Yawu sâm ekumu imbi yaņe ari mâmâņe yuwu sâm ekuop. “Awoņnaņe ikņe iri sikumņe me senņe âlâlâ tatbangiap ya “nombotņe gihiwom,” yap. Yakât otmâ wuân membomgât nanņat?” Sâmum sâop. “Yoane yamâ kuņetâ muâkgât nanņan. Yakât otmâmâ “Yoane eņgatņe hârem kunņe mem ga ni-

hiñet,” yawu sâm ekuwuat.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu baratñaje tepñe yahatmu sururuk sâm âwurem ari yuwu sâm ekuop. “Gâñe tembe lâulipge ekyongorâ in yawu ari Yoane enğatñe hârem kunñe kondoân katmâ mem ga nihinjetgât nañgan.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu âwâñaje Anitâhât senñan sâm kârikñe tuhuop yakât nâñgâm biwiñaje umatñe dondâ olop. Yawu otmu bukulipñe yenğât senyenjan kinmâ den ya ekuop yakât anulakman sâm den ya launjan miop. ²⁷ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hâñgângumu sururtuk sâm pâi emetñan yâhâ Yoane enğatñe hâreop. ²⁸ Enğatñe hârem kunñe mem kondoân katmâ mem ge wañop. Wañmu lâum mâmâñahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiñe heronje olop. ²⁹ Yakât den pat ya Yoane honj bawalipñaje nâñgâm lâum ari kât giopñe âlâ, dikin yawuya yan katbi.

Lok 5000 ya sot mem yinğiwi.

(Mataio 14:13-21 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

³⁰ Yâhâ emelâk Yesuñe nen honj bawalipñe hâñgânnongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepñe kâsikum yinğiwin. Kâsikum yinğim pesuk pilâm âwurem Yesuhâlen tohowin. Yâkâlen toho den kâsikum yinğiwin me otbin mewin yakât ekuwin. ³¹ Orowâk den alahum tatmunñe yan lohimbî dondâñe bam gam hâmbinğ gumbinğ tuhunenekñetâ sot ki um newin. Inâk tatbin yakât otmâ Yesuñe yuwu sâm eknongop. “Lohimbî dondâñe nengâlen taka mem awawi guwawi tuhunenekñetâ girawu otmâ sot nenom? Me girawu otmâ tatmâ nâñgâm den alahunom?”

Yakât otmâ pilâyekmâ ari nenñiâk tatmâ nângâm hâknenje menom.” Yawu sâop. ³² Yawu sâmu kapi ya pilâm ge wanja âlâ mem dengân ya hâtikgum lok ki manmaiângen ariwin.

³³ Kapi ya pilâmunje lohimbi nombotñaje nenekmâ ya pilâm dengân ginñeâk watnenekmâ ariwi. Ariñetâ kapi âlâlâ dengân ginñan tatmâ arap ya ambolipñaje kapiyeñe pilâm peneyiñjetâ ari ari dengân ginñan kinmâ mambotningiwi. ³⁴ Yawu otmâ kinñetâ

wanngaembâ gemunje Yesuje yekmâ yuwu nângâop. “Lama amboyeñe bianje manmai yakât dopñeâk lohimbi yuje ihilâk mahilâk mansai.” Yekmâ weñe nângâm Anitâhât den topñambâek kâsikum yinñgiop. ³⁵⁻³⁶ Kâsikum yinñgimu emetsâpñe otmu yan yuwu sâm ekuwin. “Emetsenñe emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlânñmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yinñgimu wâtyeñe houñ sâmapgât gâñe hângânyongorâ ariñet. Hângânyongorâ ari yeñahâk sot puluhum um nenomai.”

³⁷ Yawu ekumunñe yuwu sâm eknongop. “Âlepñe yeñahâk sot kâsikum yinñjet.”

Sâmu sâwin. “Lohimbi dondâ taka tai. Yakât otmuâmâ nen girawu otmuâmâ lohimbi dondâ yuâmâ sot um yinñgimunñe neñetâ dopyeñan otbuap? Nenñe sot puluhum um yinñginom yuâmâ lok âlâñe emetsenñe nombolân yâhâp yakât biwiñan âi tuhum pesuk pilâm hâmeñe memap yakât dop otbuap. Yawu gârâmâ girawu otmuâmâ yat yu watnom? Yu ki orotñe.” Yawu sâwin.

³⁸ Sâmunñe sâop. “Yeñgâlen sot amon tap? Ba ekmâmâ ga sâñetâ nângâwe.”

Sâmu ba sâlikum ekmâ ga yuwu sâmu ekuwin. “Nengâlen banğa kândâkdâ mome otmu inğan yâhâp yawuâk tap.” Yawu sâwin.

³⁹ Sâmunne sâop. “Yeñe lohimbi yu ekyongoneta kâsiwahom komot tipi tapi tatmâ arinet.” Yawu sâop. ⁴⁰ Yawu sâmu komot tipi tapi tatnetâ komot 50 olop. ⁴¹ Ge tatnetâ sot ya mem himbimân pak sâmu ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem banğa ya motokmâ tipi tapi tuhum ningimu lohimbi ya kerehâk yingimunne newi. ⁴² Yâhâ inğan gurâ yawuâk yingimunne neñeta dopyeñan olop. ⁴³ Neñeta dopyeñan otmu sot nombotne talop ya hâwurum mânunmunne saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ⁴⁴ Otmu lok sot newi yamâ sâlipyongomunne 5000 yakât dop olop.

*Yesune to kakjambâ tâlim takaop.
(Mataio 14:22-33 Yoane 6:15-21)*

⁴⁵ Sot nem pesuk pilânetâ Yesune hângânnongom yuwu sâop. “Yeñe wanğa yu mem kulet sâmu Besaita kapiân arinet Arinetâ nâmâ lohimbi yu hângânyongomune arinetâ yengât betyeñan watyekbom.” Yawu sâop. ⁴⁶ “Yawu sâmu hângânnongomu arimunne lohimbi ya gurâ hângânyongomu yahatmâ iton galan otmâ ariwi. Arinetâ ikjiâk tatmâ Anitâ ekuwe sâmu pumñan yâhâop. ⁴⁷ Pumñan yâhâ âwâñe orop den otmutâ emet omon olop. Âwâñe orop den otmutâ pesuk sâmu gem dengân ginnehen kinmâ nenehop. Nenâmâ ari dengân tânâmgum nip nip otbin. ⁴⁸ Yawu arim tatmunne ariwinângembâ siru pato awawi guwawi pilâop. Awawi guwawi pilâmu arine sâmu ba hâmu pâpgum tatmunne emet emelâk

orotok sâop. Yawu otmu tânâmñan hâum pâpgu gupgu ot tatmunne Yesu ikñak to kakñambâ tâlim takamu ekbin. ⁴⁹⁻⁵⁰ To kakñambâ takamu ekmâ tepnenne hindakmâ hu halak tuhum yuwu sâwin. O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâm kiñgitenñahât otmâ kâi bâtnenne sân sân sâop.

Yawu otmunne yuwu sâm eknongop. “Yen wongât otmâ kiñgityenñahât otmâ kâi bâtyeñe sân sân yap? Nâ ninak takan yukâ.” ⁵¹ Yawu sâm wanğaen mem pitik pilâmu siru ya sânduk sâm ñiniñ ñiniñ sâop. Sânduk sâm ñiniñ ñiniñ sâop ya ekmunne âlâ kândâkdâ olop. ⁵² Yawu gârâmâ emelâk banğa mome motokmâ kâsikum yingimu lok 5000 yan neñetâ dopyenñan olop ya ekmâ Yesuhât topñe nâñgâwin mâne saru kakñan takamu siru ñiniñ ñiniñ sâop ya ekmunne ki âlâ kândâkdâ otbâp. Yawu gârâmâ biwi nâñgân nâñgânnenne pâlâmñe olopgât Yesuñe yu ya olop yakât topñe ki ekmâ nâñgâmunne keterahop.

*Yesuhât sâñgumñe wâim âlepñe otbi.
(Mataio 14:34-36)*

⁵³ Denğân ya hâtikgum hân âlâ, kutñe Genesaret sâm, yan ari kionmâ wanğa hikumunne kinop. ⁵⁴ Hikumunne kinmu kapi ya ambolipñe taka Yesu ekmâ nâñgâwi. ⁵⁵ Ekmâ nâñgâm kapi tipi tapi hân ya hawamgum tاتمâ arap yan ari lohimbi kundat, me mesek, me umatñe topñe topñe teteyingiop ya meyekbi. Ya mem gerelân katyekmâ Yesuñe wosaken ariop yan lâuyekmâ ari heñgemyongoâkgât yuwu sâm ulitguwi. ⁵⁶ “Lok pato, Nengâlen gâtñe kundat me umatñe topñe topñe teteyingimu tatmai yu meyekmâ

tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunje gotyenânâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepje otjetgât nangain.” Sânetâ sâop. “Den yai ya âlepje otjet.” Yawu sâmu nombotjanje sângumje wâim yanjak âlepje otbi.

7

Launenjanjak ki sâm mepaem mannom. (Mataio 15:1-9)

¹⁻⁴ Parisaio kerekje tâmbâlipnenje yengât den lâum kinmâ sot mem nene sâm bâtyeje piri-akmâ sot mem neminiwi. Me wosapâ wosapâ ari sot puluhuminiwi ya yawuâk angoân pirim hejengegumâmâ um neminiwi. Inâk ki newi. Yâhâ tâmbâlipnenje yengât orotmeme otminiwi ya gurâ yawuâk mem manbi yamâ yuwu. Katmâ bero, kondo, hâhâp, osom bero, me âlâlâ ya tuhuwi ya gurâ yawuâk pirim salek salehâk tuhum yan neminiwi. Otmu buku nombotjanje yawuâk otjet sâm kendâyinjinetâ yanjak lok kinjitje orowâkje denyenje lâum yawuâk otminiwi. Parisaio ya yengât topyeje yawu.

Yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotjanje Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen taka âi pâi tuhuwi. Âi pâi tuhujetâ yan nenje tâmbâlipnenje yengât den kum bâtnenje ki pirim newin.

⁵ Yawu otmunje nenekmâ nângâjetâ bâlemu Yesu yuwu sâm âikuwi. “Hoŋ bawalipganje tâmbâlipnenje yengât den kum bâtyeje ki pirim

niai. Yawu otmâ sot inâk neŋetâ nâŋgâmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁶ Sâŋetâ purik pilâyinŋim yuwu sâŋ ekyongop. “Yenâmâ nimbilamyenŋe yâhâp. Yakât otmuâmâ embânŋan emet inânŋan poropete lok âlâ, kutŋe Yesaia sâŋ, yâkŋe yeŋgât topyeŋe teteâkgât den kulemguop ya yuwu.

“Lohimbi yuŋe lauyenanŋak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenŋeâmâ ki hikunekmai. ⁷ Yâkŋe lok senyenŋan kinmâ yeŋe enŋâtyeŋeâk otmâ den sâŋ nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenanŋak perâk perâk sâŋ orotmemeyenŋe yakâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

⁸ Den kulemguop yakât bulâŋe yeŋgâlen teteap. Yeŋe Anitâhât den bulâŋe yamâ betbanŋim tâmbâlipyeŋe yeŋgât nâŋgân nâŋgânyenŋan teteop ya nâŋgâŋetâ yahatmu ya konok lâum manmai.

⁹ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yeŋe Anitâhât den bulâŋe ya katipgum yeŋe nâŋgân nâŋgânyenŋan tetemap ya sâŋ lohimbi biwiyenŋan kionŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. ¹⁰ Yakât topŋe yuwu sâwe. Anitâŋe Mose ekumu girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyenŋe yeŋgât nâŋgâyinŋim denyenŋe lâum manŋet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyenŋe den bâleŋe ki hâiyeknomai. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ¹¹ Yawu gârâmâ yeŋe girem den ya kum mansai yakât sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe yuwu mon sâŋ ekyotgonomai. “Awoŋ, meŋ, sombo otdomawot yanâmâ nâŋe sot me senŋe âlâlâ âlepŋe

tânyotgowom.” Yawu sâmb ekyotgonomai.” Yawu gârâmâ sombo otdomawolân Yura nengât denân yuwu mon sâmb ekyotgonomai. “Koropan” Yawu ekyotgonomai yakât topņe yuwu, “Anitâhât pat kuwan.” Topņe yawu. Yâhâ torokatmâ yuwu mon sâmb ekyotgonomai. “Senņe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetņan ari katmune tatbuap yakât yaņe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” ¹² Yawu sâmb betyotgoņetâ hâhiwin kakņan mandomawot. Yawu yâhâ sâp yiwerenņe nanlipyenņe âwâ mâmbâlipyenņe betyîngim tewetsenņe mem miti emetņanâk katņetgât yeņe kendâyînginomai. ¹³ Yamâ Anitâņeâmâ yakât nâņgâmu dondâ gemap. Yeņe Anitâhât den nâņgâņetâ nahat otmu yawu otmai. Yâhâ yeņe orotmemeyenņe âlâlâ otmai yan Anitâhât den bulâņe betbaņgim yenjahâlâk nâņgâņetâ yahatmap.”

Orotmeme yu otmunņeâmâ yaņe mem bâlenenekbuap.

(Mataio 15:10-20)

¹⁴ Yesuņe Parisaio lok yawu sâmb ekyongomu arîņetâ lohimbî inņe manbî ya yâhâpņe sâmbu yâkâlen gaņetâ yuwu sâmb ekyongop. “Yuwu sâmbune nâņgâmb biwiyenņan katņet. ¹⁵ Wuân me wuân nenņetâ tepyenņan gemap yaņeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ nâņgân nâņgânyenņan tetemap ya sâņetâ lauyenjambâ ga takamap yaņeâmâ bulâņanâk mem bâleyekmap. ¹⁶ Den yan yu biwiyenņan katnomai yanâmâ topņe nâņgâmb henņenņunomai.” Yawu sâop.

17 Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ emet kâlehen yâhâwin. Emet kâlehen yâhâ den ekyongop yakât topne eknongomu nângâne sâm âikuwin. 18-19 Âikumunne sâop. “Bâe, hilâm ârândân den ekyongom gaman yamâ girawu otmuâmâ ki nângânjetâ keterakmap? Lohimbi inne nângâm pâpgumai yakât dopneâk yeñe nângâm pâpgumai. Yakât âlâkuâk sâmune nângânjet. Sot neñetâ tepyenan gemap yanjak tetmâ pilâmai. Yawu gârâmâ sot nemai yanje biwi nângân nângânyene ki mem bâleyekmap.” Yawu sâm eknongop. Yakât yuwu nângâmain. Sot, me hân tete topne topne, me nâi sonjo topne topne kalop yamâ âlepneâk hârok. Yanje ki mem bâlenenekmap. Yawu nângâmain.

20 Otmu Yesune torokatmâ yuwu sâop. “Yu me ya nângân nângânyenambâ tetemap yamâ lauyenambâ ga takamap. Yanjêâmâ dondâ mem bâleyekmap. 21 Orotmemeyene yuwu otmai yanje umut biwiyene otmu nângân nângânyene mem bâlemap. Manman ihilâk mahilâk manmai. Me kombo miangimai. Me ahomai. 22 Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me loklipyene yengât be-tyenehen kionmai. Me tepyene umatne otmap, me nem natak, me wawi. Me kâirahomai, me nângâm bâleangimai, me den hakoa orangimai, me den guruk sahangimai, me den belângen sahangimai, me den imbiâk sâmai, me den golâ sâmai. Me karasuna, me sait topne topne karangimai. Me kâut pilangimai. 23 Yu sâm aran yunjeâmâ lok nângân nângânyenambâ tetemap. Yakât otmâ yune mem bâleyekmap.”

Imbi âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.

(Mataio 15:21-28)

²⁴ Yawu sâmu menenekmu kapi ya pilâm Tiro kapi pato ya hâlânâmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwin. Yan arimunŋe lohimbi dondâŋe taka mem hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenekmaihât Yesuŋe sâmu emet âlâen yâhâwin. Yâhâmunŋe lohimbi nombotŋaŋe Yesu ekmâ den katŋetâ arimu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. ²⁵⁻²⁶ Yâhâ imbi âlâ, Poinikia kapi Siria hânân tap yapâ gâtŋe âlâŋe Yesu taka talop yakât den pat ya nâŋgâm takaop. Yâhâ weke bâleŋaŋe baratŋe mângâeminiop ya Yesuŋe watmu gaiakmâ ariâkgât ulitguop.

²⁷ Ulitgumu yuwu sâmu ekuop. “Gâmâ pâku imbi. Yawu gârâmâ Awarahamgât sen ya yeŋgâlen sâmu ge âi membomgât hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgârâ keterahâk. Nan baralipnenŋe sot um yinŋimunŋe nemai. Nem tatŋetâ lauyeŋambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

²⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, den yat yu nâŋgâmmune bulâŋe oap. Gârâmâ gâku yuwu sâmmune nâŋgâ. Nan baralipyenŋe sot neŋetâ lauyeŋambâ wahapŋe gemap ya gurâ sosenŋe ihilâk nemai.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Imbi, biwihanŋe yawu nâŋgâm den yat yu nâŋgâmmune ârândânŋ oap. Yakât otmâ weke bâleŋe yiwerenŋeâk gaiakmâ arap. Yakât otmâ lohotŋan ari.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmu yanâk emetŋan âwurem ari baratŋe ya ehop. Emelâk weke bâleŋe gaiakmâ arimu hâkŋe sânduk sâmu talop.

Yesuŋe lok kopa henŋenŋuop.

³¹ Yesuŋe Galilaia denġân yan âwurem ariwe sâm otmâ menenekmu Tiro kapi pilâm ba Siron kapi wangim ari kapi bâlâk ñerek tap, yapâ ari Galilaia denġân ginŋan ga takawin. ³² Ga takamunŋe lok âlâ ândâpŋe bok sâsâŋe kopa kum den awawi guwawi sâminiop ya bukulipŋaŋe mem Yesuhâlen takawi. Mem taka Yesuŋe wâimu ândâpŋe pâroŋ sâmu nimbilanŋe keterakmâ hewewen olâk sâm ulitguwi. ³³ Ulitgunetâ lohimbî ya pilâyekmâ memba peren pilâm baowot. Ba ikŋe bâtŋan tâp tuhum lok yakât ândâpŋan wâim yanak nimbilamŋan wâiop. ³⁴ Yawu otmâ himbimân pak sâm ekmâ “Epatata” sâop. Den sâop yakât topŋe yuwu. “Pâroŋ sâek.”

³⁵ Yawu sâmu ândâpŋe pâroŋ sâop. Yawu otmu launŋe hewewen otmu den sâop. ³⁶ Yawu otmâ âwurem gamutâ Yesuŋe kulem miop yakât buku nombotŋe ki ekyongonomai sâm lohimbî ya kuyiŋgiop. Kuyiŋgiap yamâ denŋe ki nâŋgâwi. Yawu otmâ den ya sâm haok tuhunetâ lohimbî dondâŋe nâŋgâwi. Yakât otmâ kuyiŋgim yâhâmu nâŋgâwi yamâ iliwetmâ sâm haok tuhuwi. ³⁷ Sâm haok tuhunetâ nâŋgâm yuwu sâwi. “Lok yuŋe lohimbî umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu mansai ya heŋgemyongom mansap yakât nâŋgâmunŋe âlonŋo dondâ oap. Lohimbî ândâpyeŋe bok sâmu mansai ya sâmu pâroŋ sâmu den nâŋgâmai. Otmu kopa otmâ mansai ya sâmu lauyeŋe hewewen otmu den sâmai.” Yawu sâwi.

*Lok 4000 ya sot kâsikum yîngiwi.
(Mataio 15:32-39)*

¹ Yesuŋe lok kopa ya mem heŋgeŋguop yakât den pat ya lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâm Yesuhât denŋe nâŋgâne sâmu taka menduhuakbi. Menduhuakmâ tatŋetâ den kâsikum yîngimu hilâm kalimbu pesuk sâmu sotyene nem tiŋ pilâwi. Yakât otmuâmâ Yesuŋe sâmu yâkâlen bamunŋe yuwu sâmu eknongop. ² “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu oap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem tiŋ pilai. Yakât tepne nâŋgâyîngian. ³ Yâhâ nombotŋe tai yuâmâ kâlepŋehembâ tohowi. Sot barak âwurem ari mâtâwân sen biri yîngimapgât inâk ki arinomial.”

⁴ Yawu sâmu yuwu sâmu ekuwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yîngimunŋe neŋetâ dopyeŋan otbuap?” Yawu sâwin. ⁵ Sâmunŋe sâop. “Yeŋgâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banŋa kândâkdâmâ nombolân yâhâp.”

⁶ Yawu sâmunŋe Yesuŋe lohimbi ekyongomu ge tathi. Ekyongomu ge tatŋetâ Anitâ mepaem banŋa ya mem motokmâ ningiop. Ningimu kâsikum yîngimunŋe newi. ⁷ Otmu iŋan titipâ amon âlâek nengâlen talop ya mem Anitâ mepaem hionmâ ningimu kâsikum yîngimunŋe newi. ⁸ Neŋetâ dopyeŋan otmu hâŋgânyongomu ariwi. Sot neŋetâ torehenŋe talop ya menduhum mânunŋmunŋe saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ⁹ Yâhâ lohimbi ya sâlipyongomunŋe 4000 yakât dop wangiop. ¹⁰ Lohimbi yaŋe ariŋetâmâ menenekmu waŋgaen yâhâ kapi âlâ, kutŋe Dalimanuta, yaken ariwin.

*Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioŋe ekuwi.
(Mataio 16:1-4 Luka 12:54-56)*

¹¹ Dalimanuta kapi mem wanŋaembâ gemunŋe Parisaio nombotŋaŋe Yesu ekmâ yuwu sâwi. “Gâ Anitâŋe hânŋângohomu gion ya perâk me bulânjanâk sâmai? Yakât sârâ Anitâŋe nânŋâhihimu himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nânŋâne.” Yawu sâwi.

¹² Yawu sâŋetâ biwiyenŋe ekmâ nânŋâm biwiŋe umatŋe otmu yuwu sâm ekyongop. “Bâe, yenêâmâ wongât kulem tetemu ekne sâm nanŋai? Ya nânŋâmune ki ârândânŋ oap yakât ya ki otbom.”

¹³ Yawu sâm pilâyekmu wanŋaen yâhâm denŋân nombot hâtikgum ariwin.

*Parisaio otmu Sarukaio yâkyenŋât matuk keluŋe
(Mataio 16:5-12)*

¹⁴ Wanŋaen ariwin yamâ sot getek âlâ miakmâ ariwin. ¹⁵ Yakât otmâ Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Herot yâk yenŋât matuk keluŋaŋe mem bâleyekmapgât galem oranŋinomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu nenŋe yakât topŋe nânŋâm pâpgum yuwu sâm alahuwin. “Sot getek âlâ miain. Yakât mon yap.”

¹⁷⁻¹⁸ Yawu sâm alahumunŋe biwinenŋahât topŋe ekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât sotgâlâk biwiyenŋe katmâ den yan yukât topŋe ki nânŋâŋetâ keteraksap? Me kulem topŋe topŋe mem gaman ya ekmâ topŋe ki nânŋâmai? Wongât in yawu nelâm yongomap? Yakât sâwe. ¹⁹ Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yinŋimunŋe nenŋetâ

dopyenjan olop. Sot neñetâ torehenñe talop ya saka saka amon mânuñetâ pik sâop?”

Sâmu sâwin. “Kâiân yâhâp pik sâop,” sâwin.

²⁰ Sâmunñe sâop. “Sâp âlâen lohimbi 4000 ya gurâ banğa nombolân yâhâp yañahâk yinğimunñe newi. Neñetâ torehenñe talop ya saka saka amon mem mânuñetâ pik sâop?” Sâmu sâwin. “Nombolân yâhâp pik sâop yakâ,” sâwin.

²¹ Sâmunñe sâop. “Yakât otmâ den yan yukât topñe emelâk nânğâmbâiâyâ.” Yawu sâm eknongop.

Yesunje lok senñe bok sâsâñe henğenğuo.

²² Yawu sâm eknongomu ari Besaita kapi mewin. Wanğaembâ gemunñe yan kapi ambolipñanñe Yesu ekmâ nânğâm lok âlâ senñe bok sâsâñe ya dâim toho Yesunje wâimu âlepñe olâkgât ulitguwi. ²³ Ulitgunetâ lok ya dâim ari kapi betñehen kinmâ bânñan tâp tuhum senñan wâim yuwu sâm âikuop. “Senge hâreakmu âlâlâ ekdâ keteraksap me bia?”

²⁴ Yawu âikumu senñe tipinje hâreakmu ekmâ sâop. “Âe, nâ lok yu yekmuneâmâ âwâlele otmâ nak yawuya uwawap guwawap otmâ tai.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yâhâpñe bânñan tâp tuhum senñan wâiop. Wâimu senñe hâreakmu pak sâm ekmu keterahop yakât otmâ yuwu sâm ekuop. ²⁶ “Gâ kapiân ki yâhâwuat. Kapi betñehembâ hawamgum ari emetgan yâhâwuat.” Yawu sâm ekum hânğângumu ariop.

*Petoroñe Yesuhât topñe sâm teteop.
(Mataio 16:13-20 Luka 9:18-21)*

²⁷ Arimuâmâ nengu yapâ yahatmâ kapi pato âlâ, kutnje Kaisaria sâ, kutnje âlâmâ Pilipo, yakât kapi tipi tapi hâlânâmâ tatmâ arap yan ariwin. Mâtâwân arim tatmunje yuwu sâ, âinongop. “Lohimbiñe nâhât girawu nângâmai?”

²⁸ Sâmu sâwin. “Nombotñaje gâhât yuwu sâmai. “Yoaneñe lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kunjetâ muop ya mumunambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotñajeâmâ, “Poropete âlâ, kutnje Elea sâ, emelâk himbimân yâhâop yañe purik sâ, ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotñajeâmâ, “Poropete âlâ muop ya mumunambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” ²⁹ Sâmunje sâop. “Yawu gârâmâ yeñeâmâ nâhât girawu nângâmai?”

Sâmu Petoroñe yuwu sâop. “Anitâñe hângângohomu ge mansat ya nângâmunje bulâñe oap.” Yawu tetekñan sâop.

³⁰ Sâmu yuwu sâ, kuningiop. “Yeñe nâhât topne ki sâ, tetem lohimbi ekyongonomai.” Yawu sâop.

*Petoroñe Yesuhât mâtâp manguwangiwe sâ, olop.
(Mataio 16:21-28 Luka 9:22-27)*

³¹ Otmu sâp yapâek âlâlâ otbânginomial yakât tetekñan eknongop. Yamâ yuwu sâ, eknongop. “Nâ lok bulâñe mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yeñgât kunlipyeñe otmu Isirae nengât papatolipnenje otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekñe biwi konohâk otmâ yan nâhât sâ, bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohoñetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benje yapâ mumunambâ yahatbom.” Yawu sâ, eknongop.

³² Yawu sâ m eknongomu Petoroŋe sâ mu peren pilâm yetŋiâk ba kinmâ kuwaŋgiwe sâ m olop. ³³ Kuwaŋgiwe sâ m otmu yanâk Yesuŋe nengât orowâk nâŋgâŋet sâ m purik pilâm nenekmâ yuwu sâ m den matŋe kâpekbaŋgiop. “Yawu yatgât Sa-tanŋe tepŋe heronŋe otbuap. Yâhâ Anitâŋe den sâ m nihiop ya den yat yuŋe ki miap. Gâmâ logkât nâŋgân nâŋgân yat. Ya nâŋgâmune ki ârândânŋ oap. Yakât otmâ pilânekmâ ari.” Yawu sâ op.

³⁴ Yawu sâ m ekumu peneningimutâ Yesuŋe lo-himbi dondâ mambotbaŋgim kinbi ya ekyongomu gotnennan gaŋetâ yuwu sâ m eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyenŋe nâhâlen katmâ orowâk manne sâ m yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Me iri sikum me âlâlâ tatyinŋiap yakât ki nâŋgâm ketet otmâ enŋat yâhâp otnomai. Nâhât den haonŋmâ ârândânŋ nâŋgâm tem lâunihim manno-mai. ³⁵ Yawu gârâmâ benŋe lok âlâ me âlâŋe manmanyenŋe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim manmâ nâhât den pat âlepŋe yu lohimbi ekyon-gonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongoŋetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem ya-hatyekbuap. ³⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe iri sikum me manman topŋe topŋe yan biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikum manmâ munomai yaŋe girawu otnomai. Yeŋahâk mumuŋambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. ³⁷ Yawu gârâmâ manman yawuyakât matŋe umatŋe Anitâŋe yinŋgiwuapgât. ³⁸ Lohimbi yu yengât topyenŋe teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotŋanŋe loklipyenŋe betyenŋehen kionŋmai yakât dopŋeâk yenŋeâmâ Anitâhât betŋehen kionŋmâ

orotmemeyeŋe otmai ya ekmune dondâ bâleap. Yawu gârâmâ nâ lok bulâŋe den kâsikum yinŋim mansan. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matŋe yuwu kâpekyinŋiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoŋnaŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matŋe umatŋe menomai.” Yawu sâop.

9

¹ Yesuŋe yawu sâm eknongomu lohimbi yaŋe itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Ariŋetâmâ yuwu sâm eknongop. “Yakât topŋe sâmune nâŋgâŋet. Yen ki mum metenjetâek Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm lok bulâŋe nâ hâŋgânnohomu âwurem ge tihityeŋe otbisâm.” Yawu sâop.

*Yesu, Mose, Elea den sâm alahuwi.
(Mataio 17:1-13 Luka 9:28-36)*

² Yâhâ hilâm nombolân konok pesuk sâmu yakât kakŋan Yesuŋe Petoro, Yakowo otmu imiŋe Yoane meyekmu nen pilânenekmâ pumŋe âlâen yâhâwi. ³ Yâhâ kinŋetâ Yesuhât kun kundenŋe âlâ otmu sâŋgumŋaŋe laŋinŋe pilâm kaok bolaŋ bolaŋ otmu sikopŋe elemân hâumu kaok siliŋ siliŋ otmap yakât dopŋe ki olop, ya wangiop. ⁴ Yawu otmu Elea otmu Mose emelâk Anitâŋe meyelehop yaŋe tetem kinmutâ yâk orop den alahu gulahu otbi. ⁵⁻⁶ Mose yet Elea tetemutâ hoŋ bawalipŋaŋe yelekmâ umutyeŋe ariop. Umutyeŋe arimu hâmbiŋ gumbiŋ otbi. Yakât otmâ Petorohât hanŋe tâlâhumu yuwu

sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunje âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâne sârâ selep kalimbu tuhnehât nangan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu yanâk elem patone ge pumje ya kâtâpgumu yakât biwiñambâ Anitâne den âlâ yuwu sâop. “Bulâñanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Yakât otmuâmâ den sâwuap ya yeje mem biwiyenjan katmâ tem lâuwanjim mannomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâmu elem ya hâreakmu Yesu ikneâk kinmu ekbi.

⁹ Yanjak pumñambâ âwurem ge mâtâwân tatñetâ Yesune yuwu sâmu ekyongop. “Pumñan kulem âlâ tetemu eksai yakât lok ihilâk ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoñetâ mum yahatbom yakât kakñanâmâ kulem eksai yukât topne ekyongonjetâ nângânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu ki ekyongowi. Yâhâ ikjak “mum yahatbom” sâop yakât nângâm kiwilim yenjâk alahuwi. ¹¹ Yawu gârâmâ Elea tetemu ekbi yakât nângâm Yesu yuwu sâmu âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainjeâmâ yuwu sâmai. “Anitâne tihitnenje otbe sâmu hoñ bawa âlâ hângângumu gewuap yamâ Eleane yâhâpne tetewuap yan kulet sâmu mâtâp mewangiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

¹²⁻¹³ Sâñetâ sâop. “Yamâ bulâñanâk yai. Elea yâhâpne tetewuawân yai yakât mâtâp mewangiwuap. Yawu gârâmâ yuwu sâmune nângâñet. Emelâk Anitâne poropete den ekyongomu kulemgowi yakât topne yuwu tap. Anitâne tihitnenje otbe sâmu hoñ bawa âlâ

hângângumu gewuap yamâ Yura ambolipñaŋe mem âlâlâ tuhum betgunetâ sât gum mumbuap. Den yawu tap yakât topŋe girawu tap? Yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Elea yamâ emelâk manop. Yâhâ Elea manop yakât dopŋeâk lok âlâŋe tetem manmu ekbi yamâ yengât papatolipyenŋe nângâm hilipgum engatyenŋeâk otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuwi yan emelâk den kulemgui yakât bonŋe teteop.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhât hoŋ bawalipñaŋe weke bâleŋe watne sâm hâum pâpŋuwi.

(Mataio 17:14-21 Luka 9:37-43)

¹⁴ Mâtâwân gem tatŋetâ yan lohimbi dondâŋe lok âlâhât nanŋe nengâlen dâim takanŋetâ tângune sâm hâum pâpŋum pilâwin. Hâum pâpŋum pilâmunŋe yanâk Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋaŋe sennennan geŋetâ sahaŋim kinmunŋe bukulipnenŋe pumŋehembâ gem peneningiwi. ¹⁵ Peneningiŋetâmâ lohimbi yaŋe Yesu ekŋetâ tepyeŋe yahatmu yâkâlen ba heronŋe otbaŋiwi. ¹⁶ Heronŋe otbaŋiŋetâ Yesuŋe yuwu sâm âinongop. “Yeŋe Mosehât girem den kâsikum ningimai ya orop girawuhât den sahaŋiai?”

¹⁷ Yawu sâm âinongomu yanâk naom yakât âwâŋaŋe yuwu sâop. “Lok pato, hoŋ bawalipgaŋe tânotgoŋet sâm nanne yu dâim takan yakât topŋe yuwu. ¹⁸ Weke bâleŋaŋe nanne mângâemu kopa manmâ gamap. Yâhâ mângâemap yan senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm hânân ge imu nekamŋe kâtiŋ sâm launŋe barak barak otmap. Yawuhât hoŋ bawalipge yuŋe

weke bâleŋe yu watŋet sâŋ dâim taka ekyongomune hâum pâpgum pilai.” Yawu sâop.

19 Yawu sâmu Yesuŋe ya nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu olelem nenekmâ yuwu eknongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gam. Yamâ wongât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋeŋe ki tânnongowuap nanŋai? Yawu nâŋgâm biwiyeŋeŋe nâhâlen tiŋâk ki kepeiiai yakât nâŋgâm biwine giap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yan girawu mannomai?” Yawu sâŋ eknongom âwâŋe ekumu nanŋe dâim gaop.

20 Naom ya dâim gamu weke bâleŋeŋe Yesu ekmâ mângâemu senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâŋ hânân ge kârânŋ kârânŋ sâŋ lauŋe barak barak otmu iop.

21 Yawu otmu Yesuŋe âwâŋe yuwu sâŋ âikuop. “Umatŋe yu amâti tetewaŋgiop?”

Sâmu sâop. Lepatŋambâek tetewaŋgimu yuwu otmâ gamap. 22 Weke bâleŋeŋe sâpŋanâk mem mângâemu toen ge hanahomap. Me senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâŋ kâlâwân kioŋmap. Yawu otmap yan bâsok hiliwahomap. Yawu gârâmâ tepge nâŋgânitgim tânnotgowuatgât dop tap me bia?” Yawu sâop.

23 Sâmu sâop. “Gâŋe wongât biwi yâhâp otmâ den yu âinohoat? Yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋeŋe kepeimaiŋe yu me ya otnehât nâŋgâmai yamâ tânyongomune ârândâŋ otmap.” Yawu sâop.

24 Sâmu sâop. “Den yat yu nâŋgâmune bulâŋe otmâ biwinaŋe gâhâlen kepeiwe sâŋ oan. Yamâ gikak nâŋgânihirâ den yat yukât bulâŋe tetenihiâkgât nanŋan.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu lohimbi dondâñe taka hawam mewam tuhuwihât Yesuñe weke bâleñe yuwu sâm ekuop. “Weke bâleñe, yuwu sâmune nângâ. Gâñe naom yu mângâerâ kopa manmâ gap yâkâlembâ gaiakmâ ba âlâengen ari man. Yâhâpñe ki âwurem taka mângâewuat.” Yawu sâop.

26 Yawu sâmu weke bâleñeñe mângâem hu halak tuhum kâronbanjim yâkâlembâ gaiakmâ arimu derep kum iop. Derep kum imu lohimbi gotñan kinbiñe yuwu sâwi. “Bâe, yu hiliwahoap yukâ.”

27 Yawu sâñetâ Yesuñe bâtñan memu yahatmâ kinop.

28 Yahatmâ kinmu lohimbi ya pilâyekmâ emelan yâhâ tatbin yan yuwu sâm Yesu âikuwin. “Yu topñe girawuhât nenñe weke bâleñe watne sâm hâum pâpguain?”

29 Sâmunñe sâop. “Yamâ weke bâleñe watmune ariap yuâmâ kârikñe bâleñe. Yâhâ yeñe watne sâm hâum pâpguai. Yawu gârâmâ weke bâleñe yuwuya âlâ ekmâmâ angoân biwiyenñe Anitâhâlen kepeim ulitgunomai yanâmâ watñetâ denyenñe nângâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesuñe ikñak mumbuap yakât sâop.

(Mataio 17:22-23 Luka 9:43-45)

30-31 Yesuñe den kâsikum ningiwe sâm otmâ menenekmu yok pilâm kapi ya pilâm Kapanaum kapiân arine sâm Galilaia hân yapâ ariwin. Mâtâwân ari tatmunñe Yesu Anitâñe hângângumu giop kasalipñe sâp ki kâlep otmuâk kuñetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuñambâ yahatbuap yakât eknongop. 32 Eknongomu

nângâmunje ki keterahop. Yakât otmâ yâhâpne âikune sâ m otmunje umatne otmu pilâwin.

Huruḡ huruḡ manmâ yâhânom.

(Mataio 18:1-5 Luka 9:46-48)

³³⁻³⁴ Mâtâwân ari nengâlen gâtne âlâ me âlâne sâp patoen kunnenne pato otbuap yakât sâ m pawarak guwarak otbin. Yakât sahaḡim ari Kapanaum kapi mewin.

Yâhâ Petorohât emelan yâhâ tatmunje Yesune yuwu sâ m âinongop. “Mâtâwân ya wongât sahaḡiai?” Yawu sâ mu in den nângânâk tatbin. ³⁵ Yawu tatmunje yuwu sâ m eknongop. “Yeḡambâ gâtne âlâ me âlâne kunyene pato otne sâ m otnomai yaḡe yeḡahât nângânetâ gemu huruḡ huruḡ manmâ hoḡ bayḡginomai. Hoḡ bayḡgim manbuap lok yawuyakât nângâmune ârândâḡ oap.” Yawu sâ op.

³⁶ Yawu sâ m naom tipne âlâ gotnenḡan kinop ya mem yâkâlen hâum yuwu sâ m eknongop. ³⁷ “Lohimbi âlâ me âlâne tem lâunihim naom tipne yuwuya buku otbaḡginomai. Lohimbi yaḡe otbaḡgiain sâ m yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiain sâ m awoḡne hâḡgânnohomu gewan yâk buku otbaḡginomai.” Yawu sâ op.

Lohimbiḡe nengât ki nângânetâ gemap yaḡe buku otningimai.

(Luka 9:49-50)

³⁸ Yawu sâ mu Yoaneḡe yuwu sâ m ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtne âlâne kutgan gohonmâ weke bâlene watyekmu gaiakmâ ariwi ya ekmâ nenje nângâm bâlewaḡim kuwaḡgiwin.”

39 Sâmu sâop. “Lok âlâ me âlâŋe kutnan nohonmâ kulân kulem âlâ menomai yaŋe yakât kakŋan ki sâm bâlenihinomai? Yakât otmâ lok yawuya ki kuyiŋginomai. 40 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe nengât ki nâŋgâŋetâ gemap yaŋe nengât buku manmai. Biwinanŋe yawu nanŋan. 41 Yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe nâ hikunekmâ nâhât den lâum mannomai. Yanâmâ manŋetâ lohimbi âlâ me âlâŋe manmanyenŋe ekmâ nâhât hoŋ banihim mansai sâm, buku otyiŋgim tânyongonomai yakât hâmeŋe hâmbâi menomai. Yawu.”

*Otŋetâ bâleâk sâm ki kendâyiŋginom.
(Mataio 18:6-9 Luka 17:1-2)*

42 “Yawu gârâmâ nimnaom titipâ yeŋgâlen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nimnaom titipâ nâhât pat manmai yu yeŋgât mâtâp maŋguyiŋginomai. Yamâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai.

43-44 Yakât torokatmâ sâwe. Bulâŋe hârenomaihât ki sâwe. Topŋe nâŋgâŋetgât yakât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyenŋaŋe otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgunetâ bâtyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenŋe hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewanŋe nembuap yakât dopŋeâk hâhiwin pato nâŋgâm yâhâmbisâi. Topŋe yuwuhât yan. Wuân me wuânŋe lok âlâ me âlâ dâiyekmu otŋetâ bâlemu hem kâlâpgât pat otmaihât ya pilâm biwiyenŋe An-itâhâlen katnomai. Yawu otmâ manman kârikŋe menomai.

45-46 Torokatmâ âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâne yu me ya eknâlem kâiyenane sururuk sâm ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyene hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yane ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewane nembuap yakât dopneak hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi.

47 Otmu âlâen hâum sâwe. Yâhâ lok âlâ me âlâne senyene nombot me nombot yane yu me ya eknâlem otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan senyegahât tosa yakât otmâ umut biwiyene hem kâlâpgât pat otmâp sâm yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyene Anitâhâlen katmâ tem lâuwangim mannomai yamâ manman kârikne yingiwuap. ⁴⁸ Yawu gârâmâ hemgât kâlâp yane ki bok sâwuap. Yâhâ lok âlâ mum tâtuk sâmu nane gorewane nembuap yakât dopneak hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi. ⁴⁹ Yâhâ hâhiwin ya ki pesuk sâyingiwuap.

⁵⁰ Yâhâ yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Nenâmâ kâtembe mem solân hojmain yanâmâ sot ya nemunne launenjan memap. Dop yawuak yenâmâ lohimbi yengât hohetyen mannomai yanâmâ manmanyene eknetâ herone otbuap. Kâtembe yamâ ukenne. Yawu gârâmâ nenne helenân ki hikum ikaimunne yamâ pâlâmne otmâp. Pâlâmne otbuap yamâ girawu otmunne yâhâpne ukenne otbuap. Yakât otmuâmâ yene tem lâunihim buku orangim mannomai yanâmâ Anitâne yekmu ârândân otbuap.” Yawu sâop.

10

*Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai.
(Mataio 19:1-12 Luka 16:18)*

¹ Yesuŋe yawu sâŋ eknongomu yapâ yahatmâ ari Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. Arimunŋe lohimbi dondâŋe denŋe nâŋgâne sâŋ takanetâ emelâk den kâsikum yinŋiminiop yawuâk kâsikum yinŋiop. ² Den kâsikum yinŋim tatmu Parisaio nombotŋaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâmunŋe yan matŋe sâŋ tâpikgumu yaŋak den âiân katnom,” yawu nâŋgâm yaŋak yuwu sâŋ âikuwi. “Mâtâp girawuya tap? Lok âlâ me âlâŋe imbilipyenŋe pilâyeknomaihât mâtâp âlâ tap me bia?” Yawu sâwi.

³ Sâŋetâ sâop. “Âinohoi yakât matŋe nâku âiyongomune sâŋet. Den yai yakât emelâk Moseŋe girem den kulemguop ya sâŋetâ nâŋgâwe.”

⁴ Sâmu sâwi. “Moseŋe girem den âlâ yuwu kulemguop. “Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe pilâwe sâŋ âlepŋe pilakdomawot yakât topŋe kulemgum waŋmu miakmu watmu ariwuap.” Moseŋe ya otnomgât âlepŋe sâop.” Yawu sâwi.

⁵ Yawu sâŋetâ Moseŋe den kulemguop yakât Yesuŋe yuwu ekyongop. “Tâmbâlipyenŋaŋe biwiyenŋe kârikŋe otmu yenahâlâk nâŋgâm manminiwi. Yakât otmâmâ Moseŋe kuyinŋiwihât otmâ ki kulemguop. ⁶ Gârâmâ kândikum emelâk Anitâŋe hân himbim kândikyotgop yan lohimbi yâhâp ya katyelehop. ⁷⁻⁸ Katyelekmâ den yuwu sâŋ ekyotgop. “Lok âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ imbiŋâit mandomawot.” Den yawu tap. Yawu gârâmâ orowâk manmâ biwi nâŋgân nâŋgânyetŋe

konohâk otbuap. Yakât otmâ ki hionakmâ ikñiâk ikñiâk otdomawot. ⁹ Anitâñe menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu arinjetâ emelan yâhâ den sâop yakât sâm âikuwin. ¹¹ Âikumunñe yuwu sâop. Lok âlâ me âlâñe imbiñe yakât hâkân otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yañe tosa umatñe membuap. ¹² Otmu imbi âlâ me âlâñe lokñe pilâm lok ondop membuap ya gurâ yawuâk tosa umatñe membuap.” Yawu sâop.

*Yesuñe nan baralipyenñe lukuleyehop.
(Mataio 19:13-15 Luka 18:15-17)*

¹³⁻¹⁴ Hilâm âlâen lohimbi nombotñanñe nan baralipyenñe meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuñe kunyenñan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otñetâ nenñe yekmunñe ki ârândânñe otmu kuyinñiwin. Kuyinñimunñe Yesuñe nenekmu ki ârândânñe otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukñe, ki kuyinñinjet. Anitâñe nimnaom titipâ me gin mandu yengât tihityenñe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganjet. ¹⁵ Yakât sâmunne nângâñet. Nimnaom titipânñe Anitâhât den nângâm in yawu yâkâlen biwiyenñanñe kepeimai. Yâhâ oai yakât dopñeâk âwâ mâmâlipyenñanñe otnomai yamâ Anitâñe meyekbuap.” ¹⁶ Yawu eknongom nimnaom titipâ ya âlâku ikñeâk ikñeâk lâuyekmâ kunyenñan mem Anitâñe lukuleyehâkgât ulitguop.

*Lok iri sikumyenñe pato tatyinñiop yâk yengât topyenñe.
(Mataio 19:16-30 Luka 18:18-30)*

17 Otmu kâlâwahom arine sâm otmunŋe lok âlâ sururuk sâm taka yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboŋe mansat. Yakât otmâ sârâ nâŋgawe. Nâŋe girawu otmune ârândâŋ otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?”

18 Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboŋe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboŋe tatmap. 19 Yakât otmâ gâŋe âinohoat yakât matŋe yuwu sâmune nâŋgâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop ya sâlikum nâŋgâmat me bia? Ya yuwu tap. Gâ lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Otmu buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Kombo ki meyiŋgiuwat. Hakyenjan ki sâuwat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat.”

20 Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ŋanjanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

21 Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senŋe âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotŋe umburuk mansai ya yiŋgiuwat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop. 22 Yawu sâmu iri sikum me senŋe âlâlâ dondâ tatbaŋgiop yakât nâŋgâmu biwiŋe umatŋe otmu hâmeŋe bâleop. Yawu otmâ yaŋak pilâm âlâengen ba ariop.

23 Ba arimu nengu kapi ya pilâm mâtâwân ari tatmâ Yesuŋe engatŋe kakŋambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikum pato tatiŋgiapŋeâmâ Anitâhâlen biwiyenjanŋe kepeim tem lâuwangine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otmap.” Yawu sâop. 24-25 Yawu sâmu nâŋgâmunŋe ki keterakmu

yakât den âlâen torokatmâ yuwu sâam eknongop. “Bukulipne, yuwu sâamune nângânet. Pusine selon watmu pin pinjan arimu yan watmâ ba membe sâam hâum pâpgumap. Yakât dopneak lohimbi iri sikumyene pato tatyngiapne Anitâne tihityene olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâam otjetâ hâi hâine otbuap. Lohimbi nombotne iri sikum pato tatyngimap yane yenhâlâk nângâmai. Lohimbi yawuyane Anitâhâlen biwiyene katnomaihât nângânetâ umatne otmap.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâamu nângâmunne sâtne otmu yuwu sâam âikuwin. “Lohimbi girawu yane otjetâ ârândân otmu Anitâne manman kârikjahât pat kuyingiwuap?”

²⁷ Yawu sâamunne Yesune sennenne topjanâk ekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâam lokgât nângân nângân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topne âlâ tap. Yakât otmâ yene yu me ya otne sâam yâkât nângân nângân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkne konok manman kârikne ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâamu Petoroje yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senne âlâlâ kerek betbangim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakjan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâamu sâop. “Lohimbi ne nâhâlen biwiyene katnetgât lok âlâ me âlâne nâhât den lohimbi ekyongomaine âwâ mâmâlipyene, me imi garilipyene, me nan baralipyene, me hep torehenlipyene, me senne âlâlâ siminne tatyngiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai.

³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yan lohimbi bâlene yeknetâ bâlemu

mem âlâlâ tuhuyekñetâ hâhiwin nângânomai. Yawu otmâ nâhât lohimbî orop biwi konohâk hikuakmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyenê orop heronê otminiwi ya wangim heronê pato kakñan mannomai. Otmu hâmbâi Anitânê meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai. ³¹ Otmu lohimbî nombotñanê yenahâlâk nângâñetâ yahatmap yamâ Anitânê ki meyekbuap. Yâhâ nombotñanê yenahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmai ya Anitânê meyekmâ ikñan torokatyekbuap.” Yawu sâop.

*Yesu ikñak mumbuap yakât âlâkuâk ekyongop.
(Mataio 20:17-19 Luka 18:31-34)*

³² Yesunê yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ Yerusalem kapiângen yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ umatñe âlâlâ yâkâlen tetewuap yakât topñe yuwu sâm eknongop. ³³ “Yuwu sâmune nângâñet. Yiwerenê Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunñe lok âlânê nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yenğât bâtyenân katnekbuap. Bâtyenân katnekmu den âiân katnekmâ mumbomğât den sâm hârenihinomai. ³⁴ Den sâm hârenihim Roma lok yenğâlen katnekñetâ yâkñe yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekñetâ hâhiwin pato nângâwom. Otmu benñe howanân nohoñetâ mumbom. Mumune hannohoñetâ yan hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakñan mumuñambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop. Yawu sâm eknongomu Yerusalem yâhânom yakât nângâmunñe biwinenñe umatñe otmu nângâm ketet otbin.

*Bukulipnennenje yâk yenğât hon bayinğinom.
(Mataio 20:20-28)*

³⁵ Otmu sâp yan Yewerihât nanyâhâtne, Yakowo yet Yoaneje, Yesuhâlen ba yuwu sâm âikuowot. “Bawapi, netne yu me yakât nanğait ya sâmutne âlepne otnitgiwuatgât dop me bia?”

³⁶ Ekumutâ sâop. “Yetne biwiyetneje girawu nanğawot ya sâmutâ nânğâwe.”

³⁷ Sâmu sâowot. “Sâp patoen gâne lohimbî kerek tihitnennenje otdâ herone nânğâhihim mepaeheknom. Yanâmâ nânğânitgirâ orowâk tatmâ tângohomutne lohimbî kunlipyene mannomgât nanğait.”

³⁸ Sâmutâ sâop. “Yakât topne ki nânğâm denâk sâm yawot. Umatne âlâlâ tetenihipu hâhiwin nânğâwom yawuâk nânğâromawot me? Otmu hâhiwin kaknan katneknetâ sât gum mumbom yakât dopneâk sât gum mundomawot me?”

³⁹ Sâmu sâowot. “Ya âlepne yat. Umatne nânğâwualân net gurâ yawuâk nânğâromgât nanğait.”

Sâmutâ sâop. “Bonnanâk yawot. Umatne âlâlâ tetenihiwuawân hâhiwin nânğâm sât gum mumbom ya yet gurâ yawuâk nânğâm mundomawot. ⁴⁰ Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâne tânnohonetâ kunlipyene mannom yakât Anitâ iknahâk nânğâmu tap.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâm ekyotgomu yakât den pat nânğâmunne bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nânğâm bâleyitgiwin. ⁴² Nânğâm bâleyitgiwin yakât Yesune nânğâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok papatolipyeneje nânğâmai

dopñan lohimbi galemyongonjetâ yâk yengât amutyenjan manmâ hâhiwin kakñan manmai. ⁴³⁻⁴⁵ Yeneâmâ papatolipyenjaney otyingimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaiñe nâhât hon bam gam nâ tânohonjetgât ki gewan. Nâñeâmâ lohimbi hon bayiñgim sârereyekmâ kinmune nohonjetâ mumbom. Mum yan tosayeñe pilâyinjiwom. Yawu otbomgât awonjaney âi sâm nihim hânğannohomu gewan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe bukulipyenjaney nânğâyinjinjetâ yahalâkgât meñetâ huruñ huruñ otmu yâk yengât amutyenjan mannomai. Otmu yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe Anitâñe nenekmu ârandân olâkgât nânğâm yawuâk bukulipyeney yengât hon bayiñginomai. Yawu.” Yawu sâop.

*Yesuñe lok senñe bok sâsâñe henñenguop.
(Mataio 20:29-34 Luka 18:35-43)*

⁴⁶ Yawu sâm eknongomu Yeriko kapi mewin. Otmu kapi ya pilâm yâhâmunñe lohimbi dondâñe betnennjan watnenekbi. Arimunñe lok âlâ senñe bok sâsâñe, kutñe Batimaio sâm, yamâ Timaio nanñe, mâtâp ginñan talop. Tatmâ senñe âlâlâhât umburuk otmâ yanak lohimbi mâtâwân bam ganjetâ ulityongom tatminiop. ⁴⁷ Ulityongom tatmu lohimbi yaney “Yesu takap,” sâñetâ nânğâm yahatmâ halahuop. “Yesu, Dawitihât sen, gâñe nâhât wehe nânğânihi.” Yawu sâop.

⁴⁸ Yawu sâmu lohimbi gotñan kinbi yaney kuwanñiwi. Kuwanñinjetâ witgum halahuop.

⁴⁹ Yesuñe ya nânğâm mâtâwân kinmâ “Ekuñetâ gaek,” sâm lohimbi ya ekyongop. Ekyongomu senñe bok sâsâñe ya yuwu sâm ekuwi. “Gâhât yap.

Yakât otmâ yahatmâ yâkâlen yâhâ.” ⁵⁰ Yawu sâñjetâ nâñgâm in yawu yahatmu dâim yâkâlen bawi.

⁵¹ Dâim yâkâlen banjetâ yuwu sâñm âikuop. “Girawu otgihiwêhât nanjat?”

Sâñmu sâop. “Bawapi, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanjan.”

⁵² Sâñmu sâop. “Gâñe nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâñe tetehihiâk.” Yawu sâñmu yan senne hâreakmu ekmâ Yesu betñan sâop.

11

Yesuñe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Otmu yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotñan kapi yâhâp kutyetñe Betepahe otmu Betani sâñm, ya Oliwa pumñan tap yan yâhâwin. Yan yâhâ Yesuñe hoñ bawayâhâtñe yâhâp yuwu sâñm hâñgânyotgop. ² “Kapi tipñe ewapâ tap yan donji nanñe âlâ hikum katñetâ kinsap ya lok ki kakñan tatmai ya holañmâ mem geromawot. ³ Holañmutâ lok âlâñe yuwu mon sâñm âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holañsawot?” Yawu sâñmuâmâ yuwu sâñm ekuromawot. “Yiwereñe âi teteap. Yakât otmâ patonetñane yu mendehât hâñgâñnotgomu takait. Mem arimutñeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâñm ekuromawot.”

⁴ Yesuñe yawu sâñm hâñgânyotgomu yâhâ donji nanñe ya emet âlâ hawiñan hikum katbi ya holañowot. ⁵ Holañmâ kinmutâ lok yan kinbiñe yelekmâ yuwu sâñm âiyotgowi. “Bâe. Yet âlâñe sâñmu yu holañde sâñm oawot?”

6 Yawu sâmbâ âiyotgojêta yâku Yesuje den ekyotgop yawuâk yawuâk sâmbâ ekyongowot. 7 Ekyongomutâ nângâyitgijetâ holanmâ mem giowot. Mem gemutâ nenje hâk katipje kâlep katbin ya holanmâ lotohom kakjan katbin. Katmunje kakjan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. 8 Yâhâmunje lohimbi dondâ hâruhuakbije Yesuhât nângâjetâ yahatmu yeje sângum kâkâlep ya holanmâ mâtâp tete liŋgatmâ ariwi. Yâhâ nombotjanjeâmâ âliwahap esenje hârem yanje liŋgatmâ ariwi. Liŋgatmâ arinetâ donji yanje ya kakjan tâlim tâlim ariop. 9 Otmu lohimbi kiŋgitje orowâk hâruhuakbije yuwu sâmbâ mepaewi. “Gâmâ tâmbânenje Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. 10 Anitâje âi sâmbâ ghiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Tâmbânenje Dawitje olop yakât dopjeâk galemnongowe sâmbâ otmâ takat. Yakât nângâm herone otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

11 Yawu sânetâ yapâ Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunje Yesuje opon kâmbukjan yâhâop. Opon kâmbukjan yâhâ senje âlâlâ mem anji gunji otbi ya in yekmâ purik sâmbâ giop. Otmu emetsenje potok sâwe sâmbâ otmu yakât otmâ menenekmu ya pilâm Betani kapiân âwurem ge iwin.

*Lakop sâwanjimu hâlâlân sâmbâ kinop.
(Mataio 21:18-19)*

12 Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunje Yesu po wanjiop. 13 Po wanjimu senje pilâm lakop âlâlâ mâtâp ginjan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetje mem nembom

sâm gotņan ariop. Ari eksan mâne esen yambunajak pato otmu kehetņe ki kinop. ¹⁴ Yawu kinop yakât yuwu sâop. “Âo, yu kehetņe ki kinsap. Yakât otmâ lakop yukât kehetņe âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nâņgâwin.

Yesuņe opon kâmbukņan yâhâm watyehop.

(Mataio 21:12-17 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

¹⁵ Yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunņe Yesuņe donņi kakņambâ kionņmu yaņak opon kâmbukņan yâhâwin. Yâhâm yan opon kâmbukņe kâlehen lohimbi senņe âlâlâ anņi guņgi otmâ hâmeņe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuņe nâņgâm bâleyiņgim watyehop. Watyekmâ kakņan tat tat, tewo, kembâ emetņe tuhumm ya kâlehen katņetâ talop, senņe âlâlâyeņe mem purik pilâyiņgimu tiok taok otmâ kinbi. ¹⁶ Watyekmu tiok taok otmâ kinņetâ yan lohimbiņe senņe âlâlâyeņe ya lâuakmâ ba nombot ga nombot otmâ yaehen kionņmai sâmu mâtâp maņguyiņgiop. ¹⁷ Mâtâp maņguyiņgim kinmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yu oai yukât emet inânņan Anitâņe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânņan kulemņan manmâ araiņe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmunne nâņgâņet. Yeņe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeņe mem yahatmâ anņi guņgi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anņim bero emetņe yawuya oap.” Yawu sâmu ekyongop.

¹⁸ Yakât otmuâmâ hotom uminiwi yeņgât lok kunlipyeņe otmu Mosehât girem den kâsikum

ningiminiwiŋe den sâop yakât nângâŋetâ bâlemu Yesu mem pâi emetŋan katne sâm otbi. Yamâ benŋe yuwu nângâwi. “Lohimbi sesengâlâkŋe Yesuhâlen torokatmâ mansai. Otmu yâkŋe den sâmap ya nângâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâwaŋŋetâ yahatmap.” Yawu nângâm mem pâi emetŋan katne sâm nângâŋetâ umatŋe otmu pilâwi. ¹⁹ Yâhâ Yesuŋe yawu sâm ekyongomu nenŋe yahatmâ pilâyekmâ gem Betani kapiân ari iwin.

Lakop âlâ kinop yakât Yesuŋe sâmu hâlâlâŋ sâop yakât topŋe

(Mataio 21:20-22)

²⁰ Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâwân yâhâmunŋe Yesuŋe lakop yakât sâop yaŋe esenŋe mum hâlâlâŋ sâm kinop. ²¹ Yawu otmâ kinmu Petoroŋe ekmâ Yesuŋe lakop yakât sâop ya nângâmu tetemu yuwu sâm ekuop. “Bawapi, enda ek. Gâŋe oran lakop endakât sâon ya esenŋe mum hâlâlâŋ sâm kinsap.”

²²⁻²³ Yawu sâmu eŋgatŋe kakŋambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yeŋe yu me ya otne sâmâmâ angoân biwi nângân nângânyeŋaŋe Anitâhâlen kepeim ulitŋuŋetâ nângâyŋgimu yanâmâ yakât bulâŋe tetemu eknomai. Yakât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Yeŋe pumŋe yukât Anitâ yuwu mon sâm ulitŋunomai. “Pumŋe yuŋe huhuakmâ orotok sâm giâk,” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitŋunomai otmuâmâ nângânomai yawuâk tetewuap. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâŋet. Yeŋe yu me ya Anitâŋe sâmu teteâkgât nângâm ulitŋunomai. Yanâmâ

biwiyeŋaŋe kepeim yuwu nângânomai. “Nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim ulitgumunŋe nângâningimap yakât dopŋan teteningiwuap. Yawu. ²⁵ Yakât torokatmâ sâmunne nângâŋet. Anitâ ulitgunomai yanâmâ lohimbi nombotŋaŋe yen mem bâleyekbi ya yeŋgât tosayeŋe pilâyinŋinomai. Yawu otnomai otmuâmâ Himbim Âwâyeŋaŋe yeŋgât tosa ya gurâ yawuâk pilâyinŋiwuap. ²⁶ Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe yen mem bâleyekbi yakât nângâm matŋe kâpekyinŋinomai. Yawu otnomai yanâmâ Himbim Âwâyeŋaŋe yen gurâ otŋetâ bâlem gap yakât matŋe kâpekyinŋiwuap.” Yawu sâop.

*Yesuŋe âlâhât sâtŋât âi miop yakât ki ekyongop.
(Mataio 21:23-27 Luka 20:1-8)*

²⁷ Yawu sâm yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ opon kâmbukŋan yâhâwin. Yan yâhâmunŋe hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi, otmu Yura nengât papatolipnenŋaŋe Yesuhâlen bam yuwu sâm âikuwi. ²⁸ “Gâŋe oran âlâhât sâtŋât otmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?”

²⁹ Sâŋetâ sâop. “Yeŋe âinohoi gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matŋe kâpeknihŋetâmâ nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. ³⁰ Yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Yoaneŋe âlâhât sâtŋât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yeŋgât sâtŋât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâŋetâ nângâwe.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu matŋe kêpekbaŋgine sâm pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenŋe yuwu mon sânom. “Yoaneŋe âi miop yamâ Anitâŋe âi sâm waŋmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe olop?” Yawu sâmu nenŋe matŋe girawu sâm kêpekbaŋginom? Aŋulaknom yakâ. ³² Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtgât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe “Yoaneŋe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtgât âi mem manop,” yawu nâŋgâmai yakâ. Yakât otmuâmâ nenŋe yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuŋe nâŋgâm non-gonomai yakâ.” Yawu nâŋgâwi. ³³ Yawu nâŋgâm yuwu sâm ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtgât âi memi-niop ya nen ki nanŋain.”

Sâŋetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâŋe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

12

*Wain kalam ambonjahâlen hâum sâop.
(Mataio 21:33-46 Luka 20:9-19)*

¹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok pato âlâŋe wain kêmetŋet sâm nep lok meye hop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kêmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ gewuapgât waŋga hâwiwi. Otmu emetyeŋe tuhuwi. Âi ya tuhumm tiŋ pilâŋetâ nep ya galemgunomai sâm katyekmâ ikŋe âlâengen ari sâp kêlep manop. ² Arim sâp kêlep manmu wain kehetŋe ya puru pato kinmâ

hululunj sâop. Yawu otmu ambonaje ikjahât hâruhunihiñet sâm honj bawa âlâ yakembâek hângângumu takaop. ³ Takamu wain galemñe manbiñe kum watñetâ âwurem ariop. ⁴ Âwurem arimu yawuâk kalam ambonaje honj bawa âlâ hângângumu takaop. Hângângumu takamu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuñetâ âwurem ariop. ⁵ Yakât otmâ yawuâk kalam ambonaje honj bawañe kalimbunje hângângumu takamu kuñetâ muop. Kuñetâ mumu kalam ambonaje honj bawalipñe dondâhâlâk hângânyongomu ariwi ya gurâ kerehâk yongonjetâ muwi. ⁶ Aiop, kalam ambonaje biwiñaje yuwu nângâop. “Nine nanne ombe bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiñaje yawu nângâm ikñe nanñe hângângumu ariop. ⁷ Hângângumu arimu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenñe ikñe nanñaje takap. Âwânje mumu yan kalam yuâmâ yâkñe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunñe muâk. Kumunñe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu sâm kum kekæe topñehen pilânjetâ iop. Yawu.

⁹ Yawu otñetâ kalam ambonaje taka girawu otbuap? Yâkñe taka yongomu muñetâ lok ondrop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.

¹⁰ Yakât topñe yuwu sâmune nângânjet. An-itânje hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlânje den yuwu kulemguop ya yeñe ki mon sâlikum nângâmai?

“Nep lokñe emet tuhum nak âlâ ekñetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitânje lâum kânânğamu kuhupin kârikñe otmâ

kinsap. ¹¹ Yâhâ emet tuhuwiņe ekmâ yuwu nâņgânomai. “Bâe, yuâmâ patoņe nâņgâmu teteap. Ekmunņe sâtņe oap.” Yawu nâņgânomai.” Yawu kulemguoap tap.

¹² Yesuņe den âlâen hâum sâop yuņe hotom uminiwi ya yengât lok kunņe otmu bukulipyene yengât topyene miop. Yakât nâņgâņetâ biwiyeņan tâlimu Yesu mem pâi emetņan katne sâm otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbiņe Yesuhât nâņgâņetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nâņgâm gorâyiņgimu pilâm gem ariwi.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunņe tatmap ya waņnom.

(Mataio 22:15-22 Luka 20:20-26)

¹³ Otmu sâp yanâmâ Parisaioņe Yesuhât nâņgâņetâ gemu menduhuakmâ den yuwu sâm hikuwi. “Nenņe den girawu yaen hâum Yesu âikumunņe matņe sâm tâpikguwuap? Matņe sâm tâpikguwuap otmuâmâ Roma tembe lâu ekyongomunņe mem pâi emetņan katņetâ tatbuap.” Yawu sâm den hikuwi. Yawu otmâ bukulipyene nombotņe otmu Herotgât âi lok nombotņe Yesuhât topņe ekņetgât hâņgânyongowi.

¹⁴ Hâņgânyongoņetâ Yesuhâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Bawapi, gâhât topge naņgain. Gâņe den imbiâk ki sâmat. Den sâmat yamâ nâņgâmunņe bonņeâk otmap. Otmu lohimbiņe girawu nâņgâhihia i yakât nâņgâm ki gorâhihimap. Gâņe lok âlâhât nâņgârâ yahatmu âlâhât nâņgârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otbuap yakât den tâņ tâņâk eknongomat. Yakât otmâ

wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâne kunnene mansap, kutje Sisa sâm, yâhâmâ haonmâ ârândân takesi wañmain. Yawu gârâmâ yawuâk wañmâ yâhânom me bia? Yakât gâne girawu nanjat? Sârâ nângâne.”

¹⁵ Yawu sâm âikuñetâ biwiyene ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeje nâhâitje sâm tâpikguwuap sâm âinohoai me? Yawu gârâmâ kât nanje âlâ mem niñetâ ekbe.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu wañetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanje yu ekñet. Âlâhât towat kât nanje yuân tap? Me âlâhât kutje tap?”

Sâmu sâwi. “Roma lok patonene, kutje Sisa sâm, yakâ.”

¹⁷ Sâñetâ sâop. “Sisahât pat sâm yu ya katñetâ tap otmuâmâ yâk wañnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katñetâ tatmâ yâk wañnomai.” Yawu sâm ekyongomu nângâñetâ sâtje otmu yahatmâ ariwi.

*Anitâne mumuñambâ mem yahatnenekbuap.
(Mataio 22:23-33 Luka 20:27-40)*

¹⁸ Arinjetâ bukulipyene, kutyene Sarukaio sâm, yane tohowi. Yâkne yuwu nângâmai. “Anitâne mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunje pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkne yakât topne nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. ¹⁹ “Bawapi, angoân Moseje den kulenguop ya yuwu tap.

“Lok âlâne imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu iminane yâkât kambut ya galemguum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseŋe yawu kulemguoŋ tap. Yakât topŋe sâŋ eknongohât yuwu sâmunŋe nâŋgâ. ²⁰ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ angoân atayeŋe kunŋaŋe imbi mem imbiŋaŋe naom ki mewanŋimu inâk manmâ muop. ²¹ Mumu imiŋaŋe atañahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetŋaŋe kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. ²² Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyene yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyene yâku yawuâk muop. ²³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumunambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe membuap. Yawu sâwi.

²⁴ Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe poropetelipŋe otmu lok nombotŋe den ekyongomu kulemguwi yakât topŋe ki nanŋai. Otmu Anitâ ikŋe wâtŋe pato tat-banŋiap yakât topŋe gurâ ki nanŋai. Yawu gârâmâ yeŋe nâŋgâm hilipgum den yawu yai. ²⁵ Anitâŋe lo-himbi mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân An-itâhât anelolipŋaŋe ki miakmai ya yeŋgât dop otmâ ikŋiâk ikŋiâk mannomai. ²⁶ Yâhâ Anitâŋe mumunambâ mem yahatyekbuap yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nak topŋan kâlâp semu laŋ laŋ sâop ya Moseŋe ekbe sâŋ gotŋan baop. Gotŋan bamu Anitâŋe yuwu sâŋ ekuop.

“Nâŋe Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yeŋgât kunyeŋe tatmâ gaman.” Yawu sâŋ ekumu kulemguoŋ.

²⁷ Anitâŋe Mose den ekumu kulemguoŋ yakât topŋeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenŋe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ

gañetâ gañetâ benñe nen yu mansain yu. Otmu gâmlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnennje yamâ Anitâ. Topñe yawu tap. Yamâ yeñe den ya nângâñetâ keterakyiñgimbâp.” Yawu sâop.

Mosehât girem den ya girawu yanje kun kunñe oap?

(Mataio 22:34-40 Luka 10:25-28)

²⁸ Yesuñe Sarukaio yengât den yawu sâm purik pilâyïngimu nângâñetâ sâtñe dop. Otmu Mosehât girem den kâsikum ningiopñe den ya nângâmâmâ yahatmâ yuwu sâm âikuop. “Anitâñe girem den Mose ekumu kulemguop yapâ gâtñe girawu ya yakât nângârâ yahatsap.”

²⁹ Sâmu sâop. “Anitâñe girem den Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Isirae yen ekyongomune nângâñet. Anitâ ambonenñe pato yâk ikñe konok tap.

³⁰ Yakât otmâ nenñe yâkâlen biwi nângân nângânnenñe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok lâum hon bawanñim yâhânóm.”

³¹ Otmu den âlâmâ yuwu tap.

“Nenñahât nanñanñimunnje yahatmap yakât dopñeâk bukulpnenñe yengât nângâmunnje yahatbuap.”

Den yâhâp yan yuñeâmâ Anitâñe den âlâlâ sâop ya hârohâk mem menduhuap.” Yawu sâop.

³² Sâmu sâop. “Bawapi, den bulâñe sârâ nângâmune ârândân oap. Anitâ ikñe konok kunnennje pato tatmap. Âlâ ki tap. ³³ Yakât otmâ nen biwi nângân nângânnenñe yâkâlen kepeim

tem lâuwanġim manmâ yâhânôm. Yâhâ nenġahât nanġanġimunġe yahatmap yakât dopġeâk buku nombotġe yengât nânġâmunġe yahatbuap. Yawu ġârâmâ Anitânġe nânġâningiâġġât noniġ bulimakao me âlâlâ ya ġâim hotom umain. Yawu otmâ den yâhâp yat yu lonġâem hotom umunġe yakât Anitânġe nânġâmu dondâ bâlemap.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmu Yesuġe nânġâmu ârândânġ otmu yuwu sâm ekuop. “ġânġe Anitâhât topġe tipġe nanġat. Yakât otmâ biwihanġe yâkâlen kepeim manbuat otmuâmâ tihitġe otmâ manman kârikġahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu nânġânġetâ âlâ kândâkdâ dop. Otmu sâp yapâek Parisaio, Sarukaio otmu bukulipyeġanġe Yesuġe den sâm tâpikġuâġġât ki âikuwi.

*Anitânġe hânġânġumu ġewuap yakât Yesu âikuwi.
(Mataio 22:41-46 Luka 20:41-44)*

³⁵ Yesuġe den matġe yawu purik pilâwanġim yuwu sâm Parisaio âiyongop. “Yenġâlen ġâtġanġe Mosehât ġirem den kâsikum yinġim yuwu sâmai. “Anitânġe hânġânġumu ġe tihitnenġe otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. Den yawu tap yamâ nânġâmune bulânġe oap. Yamâ yeġe yakât topġe pâpġum mansai. Yakât otmâ yuwu sâmune nânġânġet. ³⁶ Emelâk Wâtġât mâmânġahât Heakġe tâmbânennġe Dawiti biwiġan kionġmu yuwu sâop.

“Anitânġe nâhât patone yuwu sâm ekuop. “ġânġe nâhât gotnan ġa kinmâ nâhât hahit mem kasalipġe yongom mem ġe katyekbuat.” Yawu sâop.” ³⁷ Den yakât yuwu

sâwe. Anitâne hângângumu gewuap yakât Dawitiņe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeņeâmâ “Yâkņe hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiņe den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nâņgâmune keterahâkgât yeņe eknohoņetâ nâņgâwe.” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu matņe sâne sâm hâum pâpgum pilâwi.

Parisaioņe orotmeme otbi yawu ki otnom.

(Mataio 23:1-36 Luka 11:37-54 Luka 20:45-47)

Hâum pâpgum pilâm ariņetâ lohimbi nombotņane yâkât den nâņgâņetâ âilonņo olop. ³⁸ Yawu otmâ den kâsikum yingim yuwu sâop. “Lohimbi nombotņane nenekņetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum yingimainę sâņgumyeņe kâkâlep mânunakmai yaņe holuņ holuņ sâmu yâhâm gemai. ³⁹ Otmu yeņahât nâņgâņetâ yahatmu miti emetņan me lohimbi senyeņan ewanâk tatnehât nâņgâmai. ⁴⁰ Yawu otmâ imbi kambut emetyeņambâ watyekmâ senęe âlâlâyeņe kombo meyingimai. Yawu otmâ topyeņe kurihiakmâ lohimbi senyeņan kinmâ oain sâm oain sâm Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yawu otmai yakât hâmbâi Anitâne matņe amokņan yingimu menomai. Yâk yeņgât topyeņe yawu tap yakât otmâ yâkņe biwiyęan kionmaihât biwiyęe galemahom mannomai.”

Imbi kambut âlâņe nanņe kuriņ kuriņ yâhâp kalop.

(Luka 21:1-4)

41 Yawu sâm ekyongomu nenñe peren pilâm ba tewetsenñe kondoân katmai yakât gotñan kinbin. Kinmunñe lok iri sikum pato tatyngiop dondâhâlâkñe yâhâ tewetsenñe mem kondoân katbi. 42 Yawu katñetâmâ imbi kambut âlâ senñe âlâlâhât umburuk otmâ manopñe nanñe kuriñ kuriñ yâhâp mem yâhâ kalop. 43-44 Yesuñe ya yekmâ eknongomu nenñe gotñan bamunñe yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikumyene pato tatyngiapñe tewetsenñe nombotñeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuñeâmâ nanñe kuriñ kuriñ yâhâp kârikñe tatbañgimap ya bâiñe katsap. Yakât otmâ Anitâñe imbi kambut yu ekmu âilonço oap. Yâhâ lok iri sikumyene oropñe tewetsenñe nombotñeâk katsai ya yekmu ki dopñan oap. Yawu.” Yawu sâop.

13

Kasalipyenñe taka opon kâmbukñe huhum iton galañ menomai yakât Yesuñe sâop.

(Mataio 24:1-2 Luka 21:5-6)

1 Yawu sâm tiñ pilâmu opon kâmbukñambâ kionmâ yaehen gewin. Yaehen ge kambenenñe kakñambâ olelem opon kâmbukñe ekmunñe âilonço olop. Yawu otmu bukunenñe âlâñe yuwu sâm Yesu ekuop. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbukñe pato nandoroñe yu ekmunñe senñe âlâlâ kârikñañak tuhuwi yañe âilonço lonço oap. Yakât gâñe ekdâ girawu oap?” Yawu sâop.

2 Sâmu sâop. “Opon kâmbukñe yu ekñetâ âilonço lonço oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenñe taka huhum iton galañ mem senñe âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 24:3-14 Luka 21:7-19)

³ Yawu sâŋ eknongomu ya pilâm pumŋe âlâ, kutŋe Oliwa sâŋ, yan gem yâhâwin. Yan yâhâ tatmâ opon kâmbukŋe yamâ turembe nombotgen kinsap gârâmâ ya ekmâ yakât den alahuwin. ⁴ Den alahum pilâm Petoro, Yakowo, Yoane otmu Anderea yâkŋe Yesu orop pererŋ pilâm ba kinmâ yuwu sâŋ âikuwi. “Gâŋe opon kâmbukŋahât den eknongoat yakât bonŋe sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâŋ otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nâŋgâmunŋe keterakningiwuap?” Yawu sâŋ âikuwi.

⁵⁻⁶ Sâŋetâ sâop. “Lok nombotŋaŋe taka den perâkŋe yuwu sâŋ kâityongonomai. “Nâmâ Anitâŋe hânŋânnohomu ge mansan.” Yawu sâŋetâ lohimbi dondâŋe denyenŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâk yeŋgâlen torokatnomai. Yakât otmâ eŋgatyenŋan geŋetâ loholemaiŋetâ biwiyenŋe galemŋum mannomai. ⁷ Otmu sâp yan kapam gotyenŋan me kâlepŋehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nâŋgâm ki gorâyiŋgiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâŋe emelâk sâŋ kalop yakât bulâŋe teteap,” yawu nâŋgânomai. Otmu kapam topŋe topŋe tetemu yan yeŋe nâhâitŋe “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nâŋgânomai. ⁸ Anŋoân lohimbi hânŋan kulemŋan mansai dondâhâlâkŋe kasa oraŋŋim ahonomai. Otmu mososoŋ hânŋan kulemŋan mososoŋ awawi guwawi membuap. Otmu po pato tetewuap. Yawu tetemu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Imbilipyenŋaŋe naom

mene sâm otmai yan naomņe hâliliakmâ tatmu hâhiwin kakņan kinmai. Yawu otmâ naom ya kionmu yanâmâ hâkyeņe sânduk sâmap. Yakât dopņeâk umatņe topņe topņe teteyiņgiwuap yakât kakņanâmâ âwurem gewom.

⁹ Yeņe galem tiņ tiņ oraņgim mannomai. Mitihât kasaņe nâhât den pat âlepņe nâņgâņetâ gemu bet pilâm yen hakyeņan sâm den âiân katyeknomai. Otmu yeņe miti emetņan yâhâ nâhât den pat sâm ekyongonetâ nâņgâņetâ ki bulâņe otmu yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Mem âlâlâ tuhuyekmâ yan meyekmâ lok kunlipyeņe den sâm hâreyiņgiņetgât yâk yeņgât senyeņan katyekņetâ kinnomai. Yâk yeņgât senyeņan kinmâ nâhât den pat âlepņe sâm tetem ekyongonomai. ¹⁰ Nâhât den pat yu lohimbi hânņan kulemņan manmaine nâņgâņetgât yeņe mem sâliwahom ari ekyongonomai ya Anitâņe sâm kalop. ¹¹ Otmu ekyongonetâ lok nombotņe den ya nâņgâņetâ ki bulâņe otmu yen meyekmâ den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyiņgiņetâ “Den mâtâpņe girawu watmâ sâm ekyongomunņe nâņgâņetâ keterakyiņgiwuap,” yawu nâņgâm ki gorâyiņgiwuap. Sâp yanâmâ Awoņnenņe ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgângumu ge den âlâlâ nâņgân nâņgânyeņan katmu nâhât den pat âlepņe sâm kusânâm ekyongonomai. ¹² Otmu sâp yan umatņe topņe topņe teteyiņgiwuap yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Imi ata yeņahâk ahom hionaknomai. Yawu otmâ dâiakmâ lok kunlipyeņe yeņgâlen ari den âiân karaknomai. Yawu oraņgiņetâ kunlipyeņe mem âlâlâ tuhuyekmâ

yongonjetâ munomai. Otmu âwâ nan yâkņe gurâ yawuâk oranņinetâ yongonjetâ munomai. ¹³ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Yeņe nâ orop biwinenņaje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekņetâ hâhiwin nâņgâman yakât dopņeâk yen gurâ hâhiwin yinņinomai. Hâhiwin yinņinetâ yanâmâ hâkyeņe ki biuk sâwuap. Yeņe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâņe meyekmâ manman kârikņan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhunjetâ kâwurumņajak kinbuap.

(Mataio 24:15-28 Luka 21:20-24)

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk emet inânņan poropete âlâņe den yuwu kulemguop.

“Kasalipyeņaje opon kâmbukņan yâhâm orotmeme bâleņe topņe topņe otnomai. Yawu otņetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipņaje pilâm iton galan otmâ hewukņehen ari misiņguraknomai.” Yawu kulemguop.

Den kulemguop yu biwiyenjan katmâ nâņgâm mannomai. Yawu mannomai gârâmâ kasalipyeņaje otņetâ bâlewup ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât yahatmâ iton galan otmâ hewukņehen ari misiņguraknomai. ¹⁵ Otmu Yerusalem kapi ambolipņaje gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiņguraknomai. Yawu otmâ emetyenjan âwurem ari itâ pareņe miakne sâm yakât ki nâņgânomai. ¹⁶ Otmu lohimbi nep tuhuakmâ mannomaiņe âwurem taka emetyenjan iri sikumyeņe miaknehât ki nâņgânomai. Yekmâ

yapâek hewukŋehen ari misiŋguraknomai. ¹⁷ Sâp yanâmâ imbi tepdâ umat karat mannomai otmu ŋaŋa hewâk hewâhâk mem hikakmâ manŋetâ wâtyeŋe ki tiŋ tiŋ sâwuap yaŋe hiliwahomaihât yeŋe Anitâ ulitgunomai. ¹⁸ Otmu kasalipyeŋe to yambu sâpŋan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai.

¹⁹ Kasalipyeŋeŋe takanomai yanâmâ umatŋe pato nandoroŋe kakyeŋan yâhâwuap. Kândikum Anitâŋe lohimbi katyelehop yapâek umatŋe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatŋe kakyeŋan yâhâwuap yukât kakŋan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²⁰ Anitâŋe ikŋe lohimbilipŋe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop. Yâhâ ki sâm kalop mâne lohimbi hârok muŋetâ hâmeyeŋe ki kinbuapgât dop tetembâp.

²¹ Otmu lok nombotŋeŋe nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâŋe Yesu hâŋgângumu âwurem ge tihitnenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hâŋgângumu endaken ge mansap, me wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonŋetâ yâk yeŋgât den ya ki nâŋgânomai. ²² Sâp yanâmâ lok perâkŋe nombotŋeŋe topyeŋe kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemyeŋe manbehât Anitâŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbi bulâŋe yaŋe yâk yeŋgâlen torokatŋetgât kulem topŋe topŋe menomai. Yawu otŋetâ yekmâ betyiŋgim mannomai. ²³ Yawu gârâmâ yâkŋe eŋgatyenŋan geŋetâ lohotŋe otmahât emet inânŋan den ekyongoan yu biwiyenŋan katmâ

galem oranjinomai.

Yesuŋe âwurem gewuap yanâmâ anjelolipŋaŋe meneneknomai.

(Mataio 24:29-31 Luka 21:25-28)

²⁴ Umatŋe topŋe topŋe tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenŋe otmu omoŋgât emetsenŋe yamâ bok sâmu omoŋ sahakbuap. ²⁵ Omoŋ sahakmu pitu yaŋe himbimâmbâ pek sâm genomai. ²⁶ Yawu otmu yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekŋetâ ae seŋ seŋ otbuap. ²⁷ Sâp yanâmâ anjelolipne hâŋgânyongomune emetsenŋe gahanŋehen geheŋehen hân ewun embun nâhât pat manmâ arai ya kerehâk mem menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop

(Mataio 24:32-35 Luka 21:29-33)

²⁸ Sâp yan âwurem gewom yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ²⁹ Yakât dopŋeâk hâmbâi den yan yukât bulâŋe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuŋe emet inânŋan den eknongop yakât bulâŋe tetemu eksain.” Yawu sânomai. ³⁰ Otmu den yan yuâmâ lohimbî âun yu mansai ki muŋetâek bulâŋe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap. ³¹ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâŋe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp.

*Yesuŋe âwurem gewuap sâp ya ki nanğain.
(Mataio 24:36-44 Luka 17:26-30,34-36)*

³² Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nângâŋet. Sâp gewom lohimbi kerekŋe yakât ki nanğai. Otmu anjelo himbimân tatmai yâkŋe gurâ yawuâk ki nanğai. Otmu ninak gurâ ki nanğan. Awoŋne himbim amboŋe ikŋahâk nanğap. ³³ Sâp girawuân me girawuân âwurem gewom yakât ki nanğai. Yakât otmâ biwi pâlâmŋe manmaihât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâŋet. ³⁴ Lok kutdâ âlâŋe emetŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari tipŋe manmâ âwurem tohowuap. Yawu gârâmâ ariwe sâm otmâ âi loklipŋe âi sâm yinğim yuwu sâm ekyongowuap. “Âi sâm yinğian yu tiŋâk mem menomai.” Yawu sâm lok âlâ mem “Hâŋgi yukât galem kin,” sâm katmâ ariwuap. ³⁵⁻³⁶ Katmâ arimu yâkŋe galem kinbuap gârâmâ lok kutdâŋe sâp girawuân âwurem takawuap ya ki nanğap. Omoŋ derep kâmbukŋan, me emet enğatŋe nângâmu yan, me emetsâpŋe, me sâp girawuân me girawuân takawuap ya ki nanğap. Yakât otmâ yâkŋe sen galemâk otmâ manbuap. Yâhâ yakât dopŋeâk nâŋe sâp girawuân taka yen meyebom ya ki nanğai. Yakât otmâ biwi golâek manmâ âi sâm yinğiwani ya tiŋâk mem mannomai. ³⁷ Yâhâ den yan yuâmâ yeŋgâlâk ki yan. Yen otmu hâmbâi lohimbi tetem mannomaiŋe biwi nângân nângânyeŋe nâhâlen kepeim mannomai kerek yeŋgât yan.” Yawu sâop.

*Yesu muâkgât den sâm hikuwi.
(Mataio 26:1-5 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)*

¹ Otmu Tihit tihit homban̄ ya tâlâhuop. Otmu homban̄ yakât kutņe âlâmâ “Natik Homban̄” yawu sâmmain. Homban̄ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiņe menduhuakmâ Yesu kumunņe mumbuap sâm yakât den hikuwi. ² Yawu otmâ benņe yuwu sâm alahuwi. “Yuâmâ Tihit tihit Homban̄ otbuap. Yakât otmâ halihu lohimbi dondâņe taka menduhuaknomai. Yawu gârâmâ sâp yan nenņe Yesu mem pâi emetņan katmunņe tatmu lohimbiņe eknomai yanâmâ kuk pato tetewuap. Yawu otmunņe kuk pato tetemapgât yok pîlâm in yawu mem kumunņe mumbuap. Yawu sâm den hikuwi.

Yesuhât kunņan imbi âlâņe to kukņe orop mem motelemu giop.

(Mataio 26:6-13 Yoane 12:1-8)

³ Otmu Yesuņe menenekmu Betani kapiân yan yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutņe Simon sâm, hâk bâle tetewangimu manminiop ya heņgenņguop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. Sot nem tatmunņe imbi âlâņe to kukņe suk sukņe âlâ, hâmeņe yahat yahatņe ya mem emelan tatbinân gaop. Ga maņguņe mem hindâm Yesuhât kunņan motelemu giop. ⁴ Motelemu gemu lok nombotņane ekņetâ bâlemu yuwu sâwi. “Wongât to kukņe suk sukņe yu imbiâk mem motelemu kunņan giap. Ya ekmunņe ki ârândâņ oap. ⁵ Nenņe to yu âlepņe mem arimunņe lok nombotņane 1000 kina yawuyane puluhņetâ yakât hâmeņe

mem ari lohimbi umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwi. Yawu sâm imbi ya ekmâ sâwi.

⁶ Ekmâ sâjetâ Yesuñe nângâmu ki ârândân otmu yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukñe. Pilânjet. Imbi yuñeâmâ kulem oap yukât nâñe nângâmune âilonço oap. Yakât yuwu sâmune nângânjet. ⁷ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manñetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ⁸ Nâmâ mumune lâmân hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuñe to kukñe suk sukñe ya motelemu kunnan giap. ⁹ Yakât yuwu sâmune nângânjet. Nâhât den pat âlepñe yu hânñan kulemñan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuñe kulem otnihiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonjetâ nângânomai.” Yawu sâop.

Yurasinje Yesu betñehen kionbuapgât sâop.

(Mataio 26:14-16 Luka 22:3-6)

¹⁰ Otmu sâp yan Yesuhât hoñ bawalipñe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenñe âlâ kutñe Yurasi sâm, yâkñe hotom uminiwi yengât kunlipyenñe yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât hâmenñe membuap yakât ekyongop. ¹¹ Ekyongomu nângâm heronñe otmâ hâmenñe wañnomai yakât ekuwi. Otmu girawu tuhumm yok pilâm menjetâ lohimbinñe ki eknomai yakât nângâm manop.

Yesuñe hoñ bawalipñe orop sot newi.

(Mataio 26:17-25 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹² Otmu emet hanj sâmu nenje yuwu sâmu Yesu âikuwin. “Natik Hombanj tâlâhuap. Yakât otmâ hândâhân lama nanje âlâ gâim katmunje mem Anitâhât hotom unomai. Yawu gârâmâ emet wosan ari sot umunje orowâk nenom?” Yawu sâwin.

¹³ Yawu sâmu âikumunje Yesuje bukuyâhâtnenne yâhâp yuwu sâmu hângânyotgop. “Yerusalem kapiân yâhâmutâ honj bawa lok âlâ âsâpne lâuakmu eksomawot. ¹⁴ Lok ya ekmâ betnan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. Yâhâmâmâ emet yakât amboje yuwu sâmu ekuromawot. “Nengât bawapinnenja je yuwu yap. “Nâje honj bawalipne meyekmune emet yukât biwine âlâen tatmâ sot um nenom yakât otmâ emet biwine ya tiripnotgorâ ekde.” Yawu sâmu ekuromawot. ¹⁵ Yawu sâmu ekumutâ lok yaje dâiyelekmâ emet biwine âlâ mem henjenjugetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senje âlâlâ mem dinjan tuhuromawot.” Yawu sâmu hângânyotgomu yâhâowot. ¹⁶ Yâhâ Yesuje den ekyotgop ya watmâ senje âlâlâ mem dinjan tuhuowot.

¹⁷ Mem dinjan tuhumutâ emetsâpne otmu yan Yesuje menekmu emelan yâhâ sot newin.

¹⁸ Nem tatmunje Yesuje yuwu sâop. “Sâmune nângânet. Yeje nâ orop manmâ lau konok nem buku orangim manmain. Yamâ yengâlebâ lok âlâje betnehen kionjâ kasalipne yengât bâtyenan mem katnekbua.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu nângâmunje biwinenne umatje otmu yakât topne nângâne sâmu nenje ikñiâk ikñiâk yuwu sâmu âikuwin. “Gâje nâhât yat me âlâhât yat?”

20-21 Yawu sâm âikumunje yuwu sâm eknongop. “Anitâne sâmu kulemgowi yakât bonje nâhâlen tetemu nohojetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâlen gâtne âlâne oto konohân nâ orop sot nendomait yâkne yawu otnihiwuap. Yawu otnihiwuap yakât matne hâmbâi umatne dondâ membuap. Yakât otmuâmâ mâmânañe ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanjan.” Yawu sâop.

Natik newi.

(Mataio 26:26-30 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

22 Otmu sot nem tatbin yan Yesune banja mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâm eknongop. “Yu mem neñet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâm mem ningimu newin.

23 Ningimu nemunje yanjak wain to mem Anitâ yâhâpne mepaem gâim ningimu newin. 24 Ya mem nemunje yuwu sâm eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohojetâ hepne gemu mumbom Anitâne nâhât den sâm kalop yakât bulâne tâñ tâñâk tetewuap. Yawu otmu lohimbi kerek yengât tosayene Anitâne pilâyingiwuapgât mâtâp tetem hengenguwuap.

25 Nâ sâp yiwerene wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunje ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâne âlâkuâk hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.”

26 Yawu sâm tiñ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewangim ya pilâm Oliwa pumñan yâhâwin.

*Petoroŋe betbaŋgiwuap yakât Yesuŋe sâop.
(Mataio 26:31-35 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)*

²⁷ Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nâŋe sâmunne lama yengât amboyeŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemguop tap.

Den yakât bonŋe yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnaŋe taka menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai.

²⁸ Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benŋe mumuŋambâ yahatbom. Mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyngim tatmune yen aksihâk ariŋetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu Petoroŋe matŋe yuwu purik pilâwaŋgiop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanŋan.” Yawu sâop.

³⁰ Sâmu sâop. “Nanŋat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nânŋawaŋgian,” sâwuat. Yawu sârâ kalimbunŋe otbuap yan gokorok yâhâpŋe isewuap.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu kârikŋe otmâ yuwu sâop. “Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiŋgitnahât gurâ ki otbom. Nâŋe gâhât topgahât âinohoŋetâ ki kurihiwom. Me gohone sâm otnomai yanâmâ nâ orowâk tatmutŋe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenŋe gurâ yâkŋe sâop yawuâk sâwin.

*Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ âwâŋe ulitguop.
(Mataio 26:36-46 Luka 22:39-46)*

³² Ari kapi âlâ, kutŋe Gesemane sâŋ, yan ariwin. Yan ari Yesuŋe yuwu sâŋ eknongop. “Yen yuân tatŋetâ nâŋe awoŋ orop ba den tipiŋe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin.

³³ Yan ge tatmunŋe Petoro, Yakowo, Yoane meyekmu yeŋiâk bawi. Ba kinmâ umatŋe tetewangiwe sâŋ olop yakât nâŋgâmu biwiŋaŋe umatŋe otmu yuwu sâŋ ekyongop. ³⁴ “Yen yuân galem tatŋet. Hâkne biuk sâmu biwine umatŋe dondâ oap.” Yawu sâŋ ekyongop.

³⁵ Yawu sâŋ katyekmâ pererŋ pilâm ge pare im Anitâŋe nâŋgâmu umatŋe ya pesuk sâwaŋgiâkgât yuwu sâŋ ulitguop. ³⁶ “O Awoŋ, gâmâ yu me ya otbe sâŋ ki hâum pâpgumat. Umatŋe yu tetenihiwe sâŋ oap ya nâŋgârâ ki teteâkgât nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâŋ yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmŋe inetâ mândeyekmâ Petoro yuwu sâŋ ekuop. “Simon, aman pâlâmŋe im tat yukâ. Nâ yiwererŋe pilâyekboman. Yakât pâlâmŋe ki ot.” ³⁸ Yawu sâŋ ekum benŋe yuwu sâop. “Biwiyerŋeâmâ hewewerŋ oap. Yâhâ wâtyerŋeâmâ houŋ sâmu aman iai. Yen lohotŋe otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitgunŋet.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâŋ ekyongom benŋe pererŋ pilâm ba kinmâ aŋgoân sâop yawuâk sâŋ Anitâ ulitguop. ⁴⁰ Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba hoŋ bawalipŋe yeksan mâne aman pâlâmŋe iwi. Yawu inetâ

mândeyehop. Mândeyekmu yahatmâ anjulakmâ den biaek otbi.

⁴¹ Yawu otjetâ benje kalimbunje peren pilâm ba Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba mândeyekmâ yawu sâm ekyongop. “Bâe, yen nanjai me? Wongât aman pâlâmne im tai. Emelâk Anitâne yu otbomgât hângânnohomu gewan. Yakât topne teteâkgât kasalipnaje menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴² Bâin, yen yahatmâ enda yeknet. Nâhât den halop alahum kinsai. Gârâmâ yengâlen gâtne betnehen kionsapne taka kinsap. Yakât yahatjetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴³ Yawu sâm eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât papatolipnennaje lok sesengâlâk hângânyongojetâ bukunenje Yurasine dâiyekmu Yesu mene sâm takawi. Takanjetâ nen orop ahomaingât nângâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁴ Lok takawi ya Yurasine kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâm ekyongop. “Yesu parahumune ekmâ yanâk ga mem arinomai.” Yawu sâm ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁵ Gotnennan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasine Yesu gotnan ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” ⁴⁶ Yawu sâm parahumu yanâk ga Yesu mewî. ⁴⁷ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtne âlâne yahatmâ tewetne mem hotom uminiwi ya yengât kunyenjahât hoj bawaje ya ândâpne nombot ya topnambâek

kârâm hâreop. ⁴⁸ Kârâm hâremu Yesuŋe yuwu sâŋm âiyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtŋe metŋe âlâlâ mem takai. Yeŋe nâhât lok bâleŋe sâŋm menekne sâŋm takai me? Me lok bâleŋe âlâlâ kune sâŋm takai? Ya ekmune bâleap. ⁴⁹ Hilâm ârândâŋ nâmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ den kâsikum yinŋim gaman. Yan bân menekbâi yamâ emet inânŋan Anitâŋe poropeteliŋe den ekyongomu kulemguwi yakât bulâŋe yu teteap.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâmu ekmunŋe hâknennŋe biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

⁵¹ Tiok taok otmâ arim kinmunŋe yanâmâ lok sihan âlâlâ sâŋgum kaok latmâ kinopŋe betyenehen ariop. ⁵² Betyenehen arimu ekmâ mem hilipgum sâŋgumŋeâk mem kon pilâŋetâ hâk barak yahatmâ sururuk sâŋm ariop.

Yesu muâkgât den hakŋan sâwi.

(Mataio 26:57-68 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵³⁻⁵⁴ Nenâmâ kerehâk kinŋitnennâhât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunŋe Petoroŋe ikŋiâk betyenehen tihâk ariop. Otmu hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋe yâkât emelan Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yan hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunliŋeŋe otmu Yura lok nengât kunliŋennŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerekŋe emet yan yâhâ menduhuakmâ kinbi. Yan yâhâ menduhuakŋetâ tembe lâu emet yakât galem kinbiŋe kâlâp uŋetâ semu nâŋgâm ikaiakmâ tathi. Yawu otmâ tatŋetâ Petoroŋe yâk yeŋgât hohetyeŋan ba kâlâp nâŋgâm ikaiakmâ talop.

55-56 Otmu emet yan yâhâ menduhuakbiņe girawu tuhumunņe muâkgât nâņgâm den golâ topņe topņe gahaem hakņan sâwi. Yawu otmâ lok dondâņe den girawuân hâum sâņetâ kunlipyeņe nâņgâņetâ ârândâņ otbuap yakât pâpguwi. Den sâm ariwi yaņe ki lâuahop.

57 Yâhâ lok nombotņe yahatmâ yuwu sâm hakņan sâwi. 58 “Lok yuņeâmâ den âlâ yuwu sâmu nâņgâwin. “Opon kâmbukņe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâņe hilâm kalimbu kâlehen tuhum maņuwom. Lok âlâ me âlâņe ki tânnohowuap.” Yawu sâop.” Yawu nâņgâm tâpikgum hakņan sâwi. 59 Otmu den sâwi yaņe gurâ ki lâuahop.

60 Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyeņe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunņe yakât matņe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunņe ki ârândâņ oap.” Yawu sâop.

61 Yawu sâmu benņe Yesuņe olotoņâk kinop. Olotoņâk kinmu witgum âikuop. “Bâiņ, witgumâk âihohowe. Gâ Anitâņe ikņe nanņe bulâņe ya hâņgâņohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâņgâne.” Yawu sâop.

62 Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâņe hâņgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâņe wâtņe nihim âlâkuâk hâņgânnohomu elem kulewoņboņ kakņambâ âwurem ge yengât kunyeņe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtņe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

63 Yawu sâmu den ya nâņgâmu bâlemu yahatmâ ikņe sâņgum mem duhatmâ bukulipņe yuwu sâm

ekyongop. “Bâiņ, den kâmbukņe hâliliņe sâmu nâņgâmunņe pesuk yap. ⁶⁴ Iknjahât nâņgâmu yahatmu Anitâhât kawenjan kinbe sâm oap. Yakât otmâ girawu tuhunomgât naņgai?” Yawu sâm âiyongop.

Âiyongomu den yakât alahu gulahu otņetâ biwiyenje konohâk otmu yuwu sâwi. “Bâiņ, yu otmu bâleapgât muâkgât naņgain.” Yawu sâm hârewaņgiwi.

⁶⁵ Sâm hârewaņgim nombotņaje yahatmâ tâpguwi. Tâpgum gâtņaje sâņgum âlâ mem senņe sâhâm kâtâpņetâ kinop. Senņe sâhâm kâtâpņum ândâpņe huhuwi. Ândâpņe huhum nombotņaje yuwu sâm âikuwi. “Bâiņ, ândâpņe âlâņe huhuap? Yakât sârâ nâņgâne.” Yawu otņetâ pesuk sâmu tembe lâu emet yakât galem kinbiņe kum me âlâlâ tuhuwi.

Petoroņe Yesu betbaņgiop

(Mataio 26:69-75 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Yawu otbaņgiņetâ Petoro yâhâmâ yawuâk kâlâp nâņgâm ikaiakmâ talop. ⁶⁷ Tatmâ yanâk hotom uminiwi ya yenġât lok kunyenjahât hoņ bawa imbi âlâņe towatņe ekmâ yuwu sâm ekuop. “Âe, gâmâ Yesu Nasaret amboņe orop manņetâ yekman.” Yawu sâm ekuop.

⁶⁸ Yawu sâmu nâņgâm kurihiakmâ yuwu sâop. “Âe, gâņe den yakât ki naņgan. Gâņe den yat yakât topņe ki nâņgâm heņgenġuan.” Yawu sâm yahatmâ pilâyekmâ endunâken ba kinmu yanâk gokorok isiop.

⁶⁹ Gokorok isemu imbi yaņe yâhâpņe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâe, lok yuâmâ Yesu bukulpņe orop manņetâ yekman.”
⁷⁰ Yawu sâmu Petoroņe yâhâpņe kurihiahop.

Kurihiakmu sâp kâlep ki otmuâk yan kinbiņe Petoro towatņe ekmâ yuwu sâwi. “Wongât kurihiaksat? Gâhât towatge gekmâ naņgain. Bulâņanâk gâmâ Galilaia amboņe.” Yawu sâm ekuwi.

⁷¹ Yawu sâm ekuņetâ kurihiakmâ yuwu sâop. “Bâiņ, yuwu sâmune nâņgâņet. Nâ Anitâhât senņan kinmâ den membom otmuâmâ yâkņe matņe nihiwuap. Lok yai yakât nâņe bulâņanâk ki nâņgâwaņgian.” Yawu sâop.

⁷² Yawu yan mâne yanâk gokorok yâhâpņe isiop. Gokorok isian mâne Yesuņe emet inânņan den ekuop ya nâņgâmu teteop. “Gâņe nâhât “ki nâņgâwaņgian” sârâ kalimbunę otbuap yan gokorok yâhâpņe isewuap.” Yawu sâop ya nâņgâmu tetemu isiop.

15

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Luka 23:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Otmu emet haņ sâmu yan hotom uminiwi ya yeņgât kunlipyeņe, Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnenņe hârokņe in yawu menduhuakmâ Yesu muâk sâm den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bânņan sâhâm dâim Roma yeņgât kiap âlâ, kutņe Pilato sâm, yâkât den sâsâ emetņan ariwi. ² Dâim Pilatohâlen ariņetâ yâkņe yuwu sâm âikuop. “Yura yeņgât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “On, den bulâne yat.” Yawu sâop.

³ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenane den golâ topne topne sâm Yesu haknan sâwi. ⁴ Yakât otmâ Pilatone Yesu yuwu sâm âikuop. “Den topne topne gâhâlen kârâm pilai. Yakât otmâ girawuhât otmâ matne ki kêpekyingiat?” ⁵ Yawu sâmu den biaek kinop. Yawu kinop yakât Pilatone ekmu sâtne olop.

Pilatone Yesu muâkgât sâm hârewangiop.

(Mataio 27:15-26 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

⁶ Otmu Tihit tihit hombanj ârândânjâk Pilatone yuwu otminiop. Lok tosa otjetâ pâi emetnan katyekjetâ tatminiwi yapâ gâtne âlâ me âlâhât lohimbine nângâjetâ dopnan otmu lok âlâ holanjbuat sâminiwi ya holanjekmu geminiwi.

⁷ Yâhâ sâp yan lok bâlene âlâ, kutne Barawa sâm, yâkne kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetnan mem katjetâ tatmâ gaop. ⁸⁻¹⁰ Yawu gârâmâ Pilatone yuwu nângâop. “Lohimbi dondâne Yesuhât nângâjetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyenane nângâjetâ bâlemu yanjak muâkgât sâm hârewangim nâhâlen mem takai.” Yawu nângâop. Yâhâ lohimbi kinjitne orowâkne yâkâlen ari menduhuakmâ pâi emetnan tatbi yapâ gâtne âlâ holanjmu giâkgât ekuwi. Ekujetâ yuwu sâm âiyongop. “Nâne Yura yengât lok kutdâ yu holanjmune giâkgât nanjai me bia?” Yawu sâm âiyongop.

¹¹ Yawu sâm âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenane lohimbine Pilato ekujetâ Barawa holanjmu giâkgât enjatyenan gewi. Yakât

otmâ lohimbi yaņe Barawa holaņmu giâkgât ekuwi. ¹² Yawu ekuņetâ Pilatoņe yuwu sâmu âiyongop. “Yawu gârâmâ yengât lok kutdâ yakât girawu otbaņgiwomgât naņgai?” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu yahatmâ den yuwu halahum sâwi. “Yâk howanân kum kânâņgâņetâ muâk.”

¹⁴ Sâņetâ sâop. “Wuân otmu bâleopgât yawu yai?” Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânâņgâņetâ muâkgât naņgain.” Yawu sâmu sâmu hârewi.

¹⁵ Otmu Pilatoņe lohimbi yaņe ikņahât nâņgâņetâ yahalâkgât lauyenan mem tembe lâulipņe ekyongomu Barawa holaņetâ gem ariop. Otmu Yesu mem kândâtņe lawitņetâ hepņak kiņ pisiliņ sâop. Yawu otņetâ Pilatoņe hâņgâņyongomu howanân kuņetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipņe Yesu mem âlâlâ otbaņgiwi.

(Mataio 27:27-31 Yoane 19:2-3)

¹⁶ Tembe lâulipņe yahatmâ Yesu mem ya pilâm emet âlâen katņetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyene meyekņetâ ga menduhuakbi.

¹⁷ Menduhuakmâ hâk katipņe kâkâlep, kuriņ takop takop yamâ lok kutdâņe mânunakmâ manminiwi yawuya mem mânunbaņgiwi. Yawu otmâ tâk âlâ sâtņe metņe, hatman yawuyaņe mem goņgoņgum lok papato yengât ñerenden ya dop kum kunņan kepeim âlihitaņgiwi. ¹⁸ Yawu otbaņgim gotņan ba sennan gem giriņbaņgim yuwu sâmu ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât naņgain.” Yawu sâmu sennan gewi. ¹⁹ Sennan gem kundennan tâpguwi. Tâpgum kapam âlâ mem kunņan lawitbi.

20 Senņan geņetâ dopņan otmu hâk katipņe kurin ya mem tuhum pilâm ikņe hâk katipņe mem mânunbaņgim yaņak mem howanân kum kânâņgâne sâm dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

21 Dâim mâtâwân arim tatņetâ lok âlâ takamu ekbi, yamâ kutņe Simon sâm, Alesande yet Lupu yetgât âwâyetņe. Yâhâmâ Kirene hânân gâtņe. Mem tetem Yesu wâtņe houņ sâopgât sâwanņiņetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. 22 Ari hân âlâ, kutņe Golihata sâm, yan ariwi. Kut yakât topņeâmâ “Lok Kunņe Hahitņe,” yawu.

23 Yan ari Yesuņe hâhiwin dondâ nânġâmapgât wain to otmu to ņasin bâleņe, kutņe Miri sâm, ya orop menduhum ġâim waņetâ nemu ņasinbaņgimu ukum pilâop. 24 Ukum pilâmu yâkât hâk katipņe tuhum pilâmâmâ ikņe howanân kum kânâņgâņetâ kinmu hâk katipņe ya mem “Âlâņe miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katņetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeņe ikņiâk ikņiâk yan kulemgum amanân mânunġetâ ġiop. Mânunġetâ ġemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meņetâ kut teteop yaņe miahop. Yawu otbi. 25 Yâhâ omoņânâk 9 kilok otmu yan howanân kum lâum kânâņġâwi. 26 Yawu otmâ howan yakât kunņan yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yeņġât lok kutdâ.” Yawu sâm kulemġuwi. 27 Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânâņġâyelekņetâ nombot nombot kinowot. 28 Yawu otbi yan Anitâņe emet inânņan den

sâop yakât bonņe teteop. Den yamâ yuwu. “Nâņe nine hoņ bawa hânġângumune gemu lohimbiņe ekņetâ lok bâleņe yawu olop.” Yakât bonņeâmâ lok bâleņe yâhâp orop yongom lâum kânânġâyekņetâ kinbi.

²⁹ Otmu lohimbi nombotņe mâtâp ya watmâ howan hâlânġmâ arim takawiņe Yesu ekmâ lauyeņe butelim yuwu sâwi. “Bâe, ġâņe emelâk yuwu sârâ nânġâwin. “Opon kâmbukņe yamâ nâņe liakum hilâm kalimbu biwiņan tuhum maņguwom,” yawu sârâ nânġâwin. ³⁰ Yawu ġârâmâ howanâmbâ kâpehaktmâ ge.” Yawu sâwi.

³¹⁻³² Yawu sâņetâ benņe hotom uminiwi ya yeņġât kunlipyeņe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiņe senņan gem yuwu sâm alahuwi. “Lok yuâmâ Anitâņe hânġângumu ge Yura nengât tihitnenņe otmâ kutdânenņe mansap sâmai. Lok yuņe lohimbi nombotņe tânyongmu ekmain. Yâhâ girawu otmâmâ ikņeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehaktmâ ġiap? Kâpehaktmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenņe yâkâlen katmâ tem lâuwanġinom. Yâhâ ki kâpehaktmâ ġewuawâmâ yuwu sâmom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sâmom.” Yawu sâm senņan ġewi. Senņan ġeņetâ lok bâleņe yotġom kânânġâyelekņetâ nombot nombot kinowot yâkņe ġurâ yawuâk senņan ġiowot.

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

³³ Otmu hilâm kârikņan, 12 kilok olop yan, Anitâņe nânġâmu emetsenņe ya omoņ sahaņop. Omoņ sahakmâ yapâ ari emetsâpņe 3 kilok otmu emet laņinņe âlâkuâk pilâop. ³⁴ Yawu otmu Yesuņe

kândâtņe kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâm halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani,” yawu sâop. Sâop yamâ topņe yuwu. “O, Awonņ, wongât nângâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâmu lohimbi nombotņe nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâm ahom kuakmâ tap.” ³⁶ Yawu sânetâ hohetyeņan gâtņe âlâņe sururuk sâm ari sângum âlâ mem nak bâtbâtņe potonņan pâņ pâņ kepeim yaņe wain to bâleņe yan katmâ mem yâhâ lauņan kalop. Yawu otmâ bukulipņe yuwu sâm ekyongop. “Eliaņe himbimâmbâ ge tânguâkgât nângâm kutņe kunsap mon?. In ekne.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâmu Yesuņe den kârikņe halahum yaņak muop.

³⁸ Otmu emelâk lohimbi inņeņe opon kâmbukņe yakât biwiņe ekmai sâm sângum kâlep pato hikunetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yaņe pâņambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekņan olop.

³⁹ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyeņe âlâ hâlâņmâ kinopņe ekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâop. “Lok yuâmâ Anitâhât nanņe bulâņe.” Yawu sâop.

⁴⁰ Otmu imbi nombotņe pererj pilâm endâņân ba kinbi ya yengât hohetyeņan kinbi ya yengât kutyeņe Salome, otmu âlâmâ Maria, Matala kapiân gâtņe, otmu âlâmâ Mariahât kut nambene otmu yâkât nanyâhâtņe yâhâp, kutyetņe Yose otmu imiņe Yakowo yâhâmâ lok sihan. ⁴¹ Imbi yongon-san yamâ Yesu orop Galilaia hânân manmâ hoņ bawaņgim gawi. Yâhâ imbi nombotņeâmâ Tihit

tihit homban ya ekne sâm Yerusalem kapiân Yesu orowâk yâhâwi yaŋe kinbi.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mataio 27:57-61 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Otmu lok âlâ, kutŋe Yosep sâm, yâkât topŋeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi yapâ gâtŋe. Emelâk Parisaio, Sarukaio otmu Yura nengât papatolipnennŋe yâk orop menduhuakmâ den otminiwi. Yakât otmâ lohimbi sesengâlâkŋe nâŋgâwanŋetâ yahalop. Otmu Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgâŋumu ge Yura nengât lok kutdâ otmâ tihitnennŋe otmâ yâhâwuap yakât biwiŋe mem mambotmâ manmâ gaop. Topŋe yawu. Yâhâ Yesuŋe muop yan lohimbi kerekŋe Tihit tihit Homban emet haŋ sâmu tetewuap yakât nâŋgâm sot kâle otmu senŋe âlâlâ mem dinŋan tuhuwi. Yakât nâŋgâm Yosepŋe ikŋe hâkŋahât tihitŋe ki nâŋgâm Yesu lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewanŋiop. ⁴⁴ “Yesu muap,” sâm ekumu nâŋgâm Pilatoŋe engat yâhâp olop. Yakât otmâ tembe lâu âlâŋe ari ekmâ taka sâmu nâŋgâwe sâm hoŋ hâŋgâŋumu ariop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ari ekmâ âwurem taka “Emelâk muap,” sâm Pilato ekuop. Ekumu Pilatoŋe Yosep nâŋgâwanŋiop. Nâŋgâwanŋimu yâkŋe sâŋgum kaok âlâ puluhuop. Yawu otmâ bukulipŋe meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sâŋgum yaŋe katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpŋe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâmâ mem tinŋâlônŋetâ kinop yan lâum ari katbi. Lâum ari katmâ kât âlâ lâum hâpunŋetâ ba mâtâpŋe ya maŋguop. ⁴⁷ Maŋgumu arinŋetâ

Maria Matala kapiân gâtñe otmu nambenje, Yose mâmânje, orop yan tatmâ ehowot.

16

Yesuñe mumuñambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Luka 24:1-12 Yoane 20:1-10)

¹ Tatmâ nânğâ nânğâ sâp ya pesuk sâmu Maria Matala kapiân gâtñe, nambenje ya Yakowo mâmânje, otmu Salome yâkñe Yesu pirinom sâm kendiñân ari to kukñe suk suk âlâ puluhwi.

² Puluhum emet âlâen yâhâ iwi. Otmu hañ sâmu yahatmâ sumângen ariwi. Mâtâwân arim yenjâk alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. ³ “Yâhâlen kât pato nandoroñe hâpunñetâ mâtâpñe ya mañguop. Yakât otmâ âlâñe tânnongom kât ya hâpunñetâ kâlehen banom?” Yawu sâwi. ⁴ Yawu sâm alahum ariwi. Ari senyenje pilâm eksain mâne kât pato ya emelâk hâpunñetâ mâtâpñe ya tetekñan kinmu ekbi. ⁵ Ekmâ kâlehen yâhâwi. Kâlehen yâhâm lok sihan âlâ hâk katipñe kaok kâlep mânuñahop yañe tatmu ekbi. Ekmâ umutyenje ariop.

⁶ Lok yañe yuwu sâm ekyongop. “Yen kinğityenahât ki otñet. Yesu Nasaret amboñe howanân kuwi ya ekne sâm takai ya nanğan. Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuñambâ yahatmâ arap. Ga gewâkñeâk ekñet. ⁷ Ekmâ arimâmâ Petoro otmu hoñ bawalipñe nombotñe ya yuwu sâm ekyongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumuñambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ari yâk penewañginomai.” Yawu sâm ekyongonomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâ m ekyongomu kingityenjahât otmâ kâi bâtyeje sâ sâ sâ sâ yapâ pilâm sururuk sâ m ba ariwi. Ari lohimbi nombotje yakât ki ekyongowi.

Yesuhât den pat âlepje Marekoje kulemguop yakât den potonje âlâ lok âlâje yuwu kulemguop tap.

*Yesuje Maria Matala kapiân gâtje tetewangiop.
(Mataio 28:9-10 Yoane 20:11-18)*

⁹ Tatmâ nângâ nângâ sâp ya pesuk sâop. Gârâmâ emet haḡ sâmu yanâmâ Yesuje mumuḡambâ yahalop. Otmu Maria Matala kapiân gâtje, ikḡak emelâk weke bâleje nombolân yâhâp watyekmu yâkâlebâ gahaeakmâ ariwi. Anḡoân yâkâlen tetewangiop. ¹⁰ Tetewangiimu yanâmâ yâkḡe ari Yesuhât hoḡ bawalipḡe menduhuakmâ yâkât we bâle nângâm tatbi ya yuwu sâ m ekyongop. ¹¹ “Yesuje mumuḡambâ yahatmâ tetenihiap,” sâ m ekyongomu nângâḡetâ porap olop.

*Yesuje hoḡ bawayâhâtje yâhâp teteyitgiop.
(Luka 24:13-35)*

¹² Otmu yakât kakḡan Yesuje hoḡ bawayâhâtje yâhâp mâtâwân teteyitgiop. Teteyitgimu ekmutâ kun kundennḡe âlâ olop. ¹³ Lok yaḡe ek mâ âwurem sururuk sâ m ari bukulipyetje yakât ekyongomutâ nângâḡetâ yawuâk porap olop.

*Yesuje hoḡ bawalipḡe den bâiḡe ekyongop.
(Mataio 28:16-20 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)*

¹⁴ Otmu sâp âlâenâmâ Yesu hoḡ bawalipḡe kâiân konok hârohâk menduhuakmâ sot nem tatbin. Nem tatmunḡe Yesuje teteningiop. Otmu mumuḡambâ yahatmu ek mâ taka

bukulipnennaje eknongonetâ nângâmunnje porap olop yakât Yesunje den sâningiop.

¹⁵ Otmu yuwu sâm eknongop. “Den kâsikum yingim gan yu mem hânjan kulemjan ari lohimbi kâsikum yinginomai. ¹⁶ Kâsikum yinginetâ nângânetâ bonnje otmu biwiyenaje nâhâlen kepeinetâ toen katyeknomai. Lohimbi yamâ sâp pato tetemu âwurem ge meyekmune orowâk tatmâ yâhâmbisâin. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjanjeâmâ nâhât den pat ya nângânetâ ki bonnje otmu biwiyenje alitmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitânje matnje umatnje yingimu menomai.

¹⁷ Lohimbi nâhâlen biwiyenaje kepeim mannomaijeâmâ nâhât wâtnan kinmâ kulem topnje topnje yuwu menomai. Nâhât wâtnan kinmâ weke bâlenje watyeknetâ gahaeakmâ arinomai. Otmu nimbilamyenje purik sâmu den ango sânomai. ¹⁸ Otmu sâtje metnje topnje topnje otmu hambe gumbamnje ki hilipyongonetâ munomai. Otmu lohimbi kundat umatnje teteyingiwuap ya gurâ tânyongonetâ âlepnje otnomai.” Yawu sâm eknongop.

Yesu himbimân yâhâop.

(Luka 24:50-53 Aposolo 1:9-11)

¹⁹ Yawu sâm eknongomu pesuk sâmu Anitâhâlen âwurem yâhâop. Yâhâmu Anitâ âwânje orop dop konohâk tawot. ²⁰ Otmu yakât kakjan kutdânenenaje mâmânje otningimu kapi tipi tapi tatmâ arap ya hawamgum yakât den pat âlepnje lohimbi ekyongom manbin. Yawu otmâ kulem topnje topnje memunnje ekmâ den pat ya nângânetâ bonnje olop.

Yesuât Den Pat Âlepŋe
The New Testament in the Selepet Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806ccbc